

SPANNING

SOLIDAIR MET DE GRIEKEN

UITGAVE VAN HET WETENSCHAPPELIJK BUREAU VAN DE SP

Verschijnt 11 keer per jaar, jaargang 16, nummer 7, augustus 2015

SOLIDAIR MET DE GRIEKEN

In het zomernummer van Spanning staan drie onderwerpen centraal: de Griekse crisis, het Midden-Oosten en economische ongelijkheid. We openen met een introductie van de Alternatieve Rekenkamer, het vernieuwde Wetenschappelijk Bureau van de SP, door voorzitter Ronald van Raak. Daarna gaat socioloog Dimitris Pavlopoulos in een opiniestuk in op de betekenis van het 'dictaat van Brussel' van 12 juli voor Griekenland, op het mogelijke alternatief voor Syriza en op de lessen die links in Europa zou moeten trekken uit de capitulatie van Syriza. Bruno Tersago, die al vijftien jaar in Griekenland woont en werkt, doet in zijn boek *Groeten uit Griekenland* verslag van de gevolgen van vijf jaar 'bezetting' door de trojka. De armen en de middenklasse zijn tot de laatste druppel uitgeknepen, terwijl de elite van oligarchen alleen maar rijker is geworden.

Op de laatste partijraad voor de zomer schetste buitenlandwoordvoerder Harry van Bommel hoe de Arabische Lente, die in 2011 voor een democratiseringsgolf in het Midden-Oosten leek te zorgen, steeds meer is verworden tot een Arabische Winter. Met staatsgrepen, burgeroorlogen, schendingen van mensenrechten, vluchtelingenstromen en de opleving van Al-Qaida-achtige groeperingen tot gevolg. Een humaner en meer bescheiden buitenlandbeleid van het Westen is noodzakelijk om hier enige verandering in te brengen, zo stellen Van Bommel en zijn fractiemedewerker Jip van Dort. Younis Lutfula, Midden-Oostdeskundige van de SP, kreeg in april de mogelijkheid om een IS-strijder in Irak te interviewen. Hij vertelt wat er in dat gesprek naar voren is gekomen. SP-senator Tiny Kox leidde namens de Raad van Europa de waarnemings-

missie bij de Turkse parlementsverkiezingen van 7 juni. Hij blikt terug en tevens vooruit op de verrassende uitslag van deze verkiezingen.

Uit onderzoek van Alman Metten blijkt dat de voornaamste inkomstenbron van de rijkste Nederlanders, inkomen uit vermogen, niet volledig wordt weergegeven en belast. Bovendien worden vermogensinkomens minder zwaar belast dan andere inkomensbronnen. Metten pleit daarom voor een gelijke behandeling van inkomen uit arbeid en vermogen. Voor oplossingen tegen de toenemende economisch ongelijkheid is het nieuwe boek *Inequality. What can be done?* van econoom Anthony Atkinson een absolute aanrader. Hij komt hierin met een uitgebalanceerd pakket aan maatregelen om de kloof tussen arm en rijk te verkleinen.

Verder in Spanning twee interviews: met SP-wethouder Arjan Vliegthart over één jaar meebesturen in Amsterdam en met Esmé Berkhout van Oxfam Novib over de gevolgen van belastingontwijking door multinationals voor ontwikkelingslanden. Josje Beukema, fractiemedewerker in het Europees Parlement, zet in haar bijdrage de SP-visie op klimaatbeleid uiteen, met het oog op de komende klimaatop die vanaf 30 november in Parijs zal plaatsvinden.

Na twee boekrecensies, van *De ondernemende staat* van Mariana Mazzucato en *The Extreme Centre* van Tariq Ali, volgt een eerbetoon aan Karel Koster, onze collega bij het Wetenschappelijk Bureau van de SP, die op 18 juni jongstleden overleed. 'In ons straatje' staat tot slot in het teken van activiste Roosje Vos (1860-1932). Zij streed voor meer rechten voor vrouwen en arbeiders en was voor velen een bron van inspiratie.

Tenzij anders vermeld, is op de inhoud van deze publicatie de Creative Commons Naamsvermelding-Niet Commercieel-Geen Afgeleide Werken 3.0 Nederland licentie van toepassing. creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/nl

INHOUD

- 3 **WIJ ZIJN DE SP ALTERNATIEVE REKENKAMER**
- 4 **LINKS IN EUROPA MOET LESSEN TREKKEN UIT NEDERLAAG SYRIZA**
- 6 **HET GRIEKSE DRAMA VAN BINNENUIT**
- 7 **DE ARABISCHE LENTE VIJF JAAR LATER**
- 10 **ONZE KIJK OP DE WERELD IS TOTAAL ANDERS**
- 12 **COALITIËREGERING OF NIEUWE VERKIEZINGEN VOOR TURKIJE?**
- 15 **CONCRETE MAATREGELEN TEGEN ONGELIJKHEID**
- 16 **INKOMEN UIT VERMOGEN: DE GROTE ONGELIJKMAKER**
- 19 **BESTUREN MET BEHOUD VAN EIGEN KLEUR**
- 22 **'ZOWEL ONTWIKKELINGSLANDEN ALS NEDERLANDSE BURGER ZIJN DE DUPE'**
- 24 **KLIMAATBELEID EU VOORAL IN BELANG VAN GROOTBEDRIJF**
- 27 **BEDANK DE OVERHEID VOOR DE IPHONE**
- 28 **HET WORDT TIJD DAT LINKS DE SOCIAAL-DEMOCRATIE OPGEEF**
- 29 **IN MEMORIAM KAREL KOSTER (1951-2015)**
- 32 **IN ONS STRAATJE**

COLOFON

Spanning wordt uitgegeven door het Wetenschappelijk Bureau van de SP

Een abonnement kost 12 euro per jaar voor SP-leden en 25 euro voor niet-leden. De betaling gaat per incasso.

Abonnementenadministratie

Snouckaertlaan 70

3811 MB Amersfoort

T (088) 243 55 40

E administratie@sp.nl

Redactieadres

Snouckaertlaan 70

3811 MB Amersfoort

T (088) 243 55 35

E spanning@sp.nl

Redactie

Tijmen Lucie

Tekstredactie

Daniël de Jongh

Redactieraad

Hans van Heijningen

Tiny Kox

Ronald van Raak

Basisontwerp

Thonik en BENG.biz

Vormgeving

Robert de Klerk

Gonnie Sluijs

foto cover

Kick Smeets/ Hollandse Hoogte ©

DE SP ZET ZICH IN VOOR MENSELIJKE WAARDIGHEID, GELIJKWAARDIGHEID EN SOLIDARITEIT

WIJ ZIJN DE SP ALTERNATIEVE REKENKAMER

Tekst: Ronald van Raak; Foto's: archief SP

Het Wetenschappelijk Bureau heeft een andere naam gekregen: SP Alternatieve Rekenkamer (SPARK). Voorzitter Ronald van Raak legt uit waarom voor een nieuwe koers gekozen is.

De namen Sandra Beckerman en David Hollanders bent u al vaker tegengekomen in Spanning. Sandra is archeoloog en fractievoorzitter van de SP in de provincie Groningen, waar ze ook les geeft aan de universiteit. David is econoom en econometrist, publiceert veel over economische onderwerpen en geeft les aan de universiteit in Tilburg. Beide onderzoekers zijn sinds kort ook actief voor de SP Alternatieve Rekenkamer. Ofwel SPARK, het wetenschappelijk bureau in een nieuwe vorm.

Na de gemeenteraadsverkiezingen van vorig jaar is Arjan Vliegthart, de directeur van het Wetenschappelijk Bureau, wethouder geworden in Amsterdam. In juni verloren we Karel Koster, de internationale voorvechter voor vrede en veiligheid, die vele jaren adviseur was van de Tweede Kamerfractie en medewerker van ons Wetenschappelijk Bureau. David Hollanders en Sandra Beckerman zijn nieuw in dienst getreden van de SP, maar Sandra is natuurlijk al veel langer actief in de partij. Dat geldt zeker ook voor Herman Beekers, die sinds de oprichting van de SP alle mogelijke functies in de partij heeft vervuld. Ook hij gaat nu het onderzoeksteam van de SP versterken. Samen met Tijmen Lucie, Ineke Palm en Ronald van Raak vormen zij de nieuwe SPark.

SPark blijft onderzoek doen ten behoeve van de partij en de leden. Maar met de nieuwe naam hebben we ook gekozen voor een nieuwe koers. Het politieke debat in Nederland wordt steeds meer bepaald door cijfers en rapporten. Die worden vaak geleverd door planbureaus, zoals het CPB. Hun werk is echter steeds vaker gebaseerd op politieke voorkeuren en onder-

steunt in toenemende mate het bestaande beleid. SPARK gaat die cijfers en rapporten doorlichten en van een kritisch commentaar voorzien. Ook komen wij natuurlijk met eigen onderzoeken, waarin we analyses maken van het bestaande beleid en alternatieven formuleren voor de toekomst.

Ter onderbouwing en ondersteuning van de campagne 'Er is genoeg voor iedereen' doen we onderzoek naar de toenemende tweedeling in de samenleving en de gevolgen daarvan voor de mensen en voor ons land. De gevolgen voor de zorg en het onderwijs, maar ook voor de werkgelegenheid en de economische groei. De gevolgen van de belastingontwijking door multinationals, maar ook de problemen van jongeren die zoveel schulden moeten maken. De bedreiging van de wetenschappelijke onafhankelijkheid, de gevolgen van de toenemende gezondheidsverschillen etc. etc.

Naast deze sociaaleconomische onderzoeken blijft de SPARK omvattende onderzoeken uitvoeren onder mensen op de werkvloer, in de serie 'Aan het woord', over de problemen die zij ervaren, de gevolgen van slecht beleid voor hun werk en de alternatieven die zij zien voor verbetering. Wij doen verslag van onze onderzoeken in Spanning, maar ook in andere media.

U kunt ons volgen op www.sp.nl/onderwerp/spark.

Vragen en opmerkingen kunt u altijd sturen naar: onderzoek@sp.nl.

Tijmen Lucie is historicus. Hij is hoofdredacteur van Spanning en coördinator van de Alternatieve Rekenkamer. Hij doet momenteel onderzoek naar belastingontwijking en -ontduiking door multinationals.

David Hollanders is econoom aan Tilburg University en onderzoeker van de Alternatieve Rekenkamer. Hij schrijft artikelen voor Spanning en doet op dit moment onderzoek naar de werkwijze van het CPB.

Sandra Beckerman is archeoloog aan de Rijksuniversiteit Groningen en onderzoeker van de Alternatieve Rekenkamer. Zij schrijft artikelen voor Spanning en doet nu onderzoek naar de financiering van universitair onderwijs en onderzoek.

Herman Beekers is onderzoeker van de Alternatieve Rekenkamer. Hij onderhoudt de website van SPARK, doet onderzoek naar het CPB en zorgt voor de grafische vormgeving.

Ineke Palm is onderzoeker van de Alternatieve Rekenkamer. Zij is verantwoordelijk voor de rapporten waarin verschillende beroepsgroepen aan het woord komen en zij doet onderzoek naar sociaaleconomische gezondheidsverschillen.

Ronald van Raak is Tweede Kamerlid voor de SP en voorzitter van de Alternatieve Rekenkamer.

LINKS IN EUROPA MOET LESSEN TREKKEN UIT NEDERLAAG SYRIZA

Tekst: Dimitris Pavlopoulos Illustratie: Len Munnik

Op 12 juli kwam de voorlopig laatste fase van het Griekse drama tot een einde. De hoop dat de linkse regering de ellende van de bevolking zou verlichten is niet gerealiseerd. Het akkoord van 12 juli betekent niet alleen dat het gematigde linkse programma van Syriza is losgelaten, maar ook dat Griekenland doorgaat op het pad van keiharde bezuinigingen en neoliberale hervormingen.

Het akkoord betreft een strafprogramma voor de Griekse bevolking en geen reddingspakket. De Griekse overheid moet ongeveer € 3.8 miljard per jaar bezuinigen, vooral op zorg en sociale zekerheid. Pensioenen moeten omlaag en belastingen gaan omhoog. Prijzen van voedselproducten zijn fors gestegen door de verhoging van de btw. Ook de lasten voor het mkb nemen op zeer korte termijn sterk toe, want de ondernemingen moeten 100 procent voorschot betalen voor hun belastingen voor 2016, naast de reguliere belastingen voor 2015. Tegelijkertijd is het rechtstelsel grondig hervormd, zodat niet de gewone burger, maar de banken en grote bedrijven altijd in het gelijk gesteld worden. Het nieuwe rechtstelsel maakt zelfs directe huisuitzettingen

mogelijk, wanneer iemand schulden heeft bij de bank of de belastingdienst. Tegelijkertijd zijn de allerrijksten ontzien, door gerichte interventies van de trojka. Begin augustus heeft de trojka de Griekse regering gevraagd om inkomens boven de € 500 miljoen te ontzien van een speciale solidariteitsheffing, want deze zou tot meer belastingontduiking leiden.

De resultaten van het nieuwe bezuinigingsakkoord worden binnen een paar maanden zichtbaar: nog eens duizenden bedrijven zullen failliet gaan, de werkloosheid zal verder stijgen (nu al is 27 procent van de Grieken werkloos), weer honderdduizenden huishoudens zullen nauwelijks rond kunnen komen, er komen tienduizenden daklozen bij en de

werkelijke armoede stijgt verder dan de huidige 40 procent.¹ Volgens het IMF gaat de staatsschuld naar 200 procent van het bruto nationaal product dus die wordt helemaal onhoudbaar.

Het meest waarschijnlijke scenario voor de komende periode is dat er een politieke en sociale chaos ontstaat in Griekenland. Aangezien de bezuinigingen zo hard zijn dat het bezuinigingsakkoord niet uitvoerbaar is, wordt Griekenland een protectoraat van de trojka. Syriza wordt daarbij getransformeerd tot een bezuinigingspartij. De linkervleugel en de radicale elementen binnen de partij zijn al gemarginaliseerd. Er wordt een politiek vacuüm gecreëerd. Er zijn maar twee potentiële machten die dit vacuüm kunnen opvullen: een brede beweging van linkse en 'grassroots'-bewegingen of de extreemrechtse Gouden Dageraad. Deze extreemrechtse partij blijft weliswaar voorlopig buiten beschouwing (want haar leider zit in de gevangenis), maar zal zeker profiteren van een verdere nederlaag van links.

HOE IS HET ZO VER GEKOMEN?

Al vóór de verkiezingen van 25 januari had Syriza een duidelijke strategie over hoe zij haar programma wilde uitvoeren. De indruk die werd gewekt als zou Syriza een extreemlinkse partij zijn klopt niet, want de partij had een duidelijke keuze gemaakt voor een gematigd programma dat slechts de allergenste gevolgen van het bezuinigingsbeleid zou bestrijden. In tegenstelling tot wat de Europese Commissie en de Nederlandse media herhaaldelijk verkondigden, was dit beleid wel uitvoerbaar en kon het bekostigd worden zonder nieuwe leningen. Maar het heeft niet lang geduurd voordat de essentie van het conflict tussen Syriza en de trojka duidelijk werd. Het probleem was noch de uitvoerbaarheid noch de bekostiging van Syriza's beleid. Het probleem was (en blijft nog altijd) dat het programma van de Griekse regering niet getolereerd werd door

¹ Dit is gebaseerd op de armoedegrens van 2008 gecorrigeerd voor inflatie. De gewone mate van armoede (60% van het mediaan inkomen) is ongeschikt omdat de meeste inkomens omlaag zijn gegaan zonder een daling van de prijzen.

de Europese Unie, de ECB en het IMF. In tijden waarin bezuinigingen en begrotingsdiscipline als het enige alternatief in Europa worden gepresenteerd, is het politieke succes van een anti-bezuinigingsregering niet acceptabel voor de Europese elite. Eurogroep-voorzitter en PvdA-minister Dijsselbloem heeft al vijf dagen na de verkiezingen van 25 januari de toenmalige minister van Financiën Varoufakis een ultimatum gesteld: als de Griekse regering het bezuinigingsbeleid niet bleef uitvoeren, zou de trojka de Griekse banken failliet laten gaan. Een paar dagen voor het referendum van 5 juli werd dit dreigement expliciet geuit.

WAS ER EEN ALTERNATIEF?

De afgelopen zes maanden is gebleken dat Syriza twee keuzes had: alle eisen van de trojka inwilligen, of het roer radicaal omgooien door met de EU te breken. Zoals de voormalige rechtse premier Samaras in 2012, heeft Tsipras een makkelijke keuze gemaakt door te besluiten een derde bezuinigingsronde te accepteren. Het alternatief zou geen gemakkelijke keuze zijn geweest. De ECB zou onmiddellijk de geldkraan dichtdraaien. Griekenland zou worden uitgesloten van de eurozone en van het EU-lidmaatschap en de Europese elites zouden een economische oorlog beginnen tegen Griekenland. Echter, een radicaal maar tegelijkertijd goed doorgedacht plan zou veel kansen bieden aan de Griekse bevolking. Dit noodplan zou de volgende ingrediënten moeten bevatten.

- Onmiddellijk de eurozone en de EU verlaten, zodat de overheid een eigen monetair en economisch beleid kan voeren zonder de restrictieve (of beter: neoliberale) regelgeving van de EU over de Griekse financiën en handel.
- Stoppen met het terugbetalen van de staatsschuld, zodat de overheid de financiële ruimte krijgt om de humanitaire crisis te bestrijden en een eigen economisch beleid te voeren.
- De banken nationaliseren, zodat ze publieke en private investeringen kunnen financieren.
- De bezuinigingen terugdraaien, zodat zowel de bevolking als de economie weer kunnen ademen.
- De ‘grassroots’-initiatieven in de

samenleving steunen, zodat duurzame economische groei van onderop bevorderd kan worden. In Griekenland bestaan er al talloze initiatieven op lokaal niveau waarbij mensen producten verhandelen (en soms ook produceren zoals het bedrijf VIO.ME, dat volledig is overgenomen door de arbeiders) en diensten verlenen.

Technisch gezien is zo'n oplossing uitvoerbaar, aangezien er € 27.4 miljard in de Griekse economie circuleert dat niet meteen ongeldig kan worden verklaard door de ECB en nog eens ongeveer € 75 miljard aan obligaties en leningen die in bezit zijn van de Griekse banken, maar buiten het bereik van de ECB vallen.

Afgezien van de technische uitwerking zou ook de steun van de bevolking groot zijn voor dit radicale noodplan. De resultaten van het referendum van 5 juli laten zien dat de slachtoffers van de bezuinigingen (de armen, de jongeren en de middenklasse) massaal het bezuinigingsbeleid hebben verworpen, ondanks de ongekende chantage van de Griekse en Europese media en van EU-functionarissen. Zelfs na het akkoord van 12 juli zijn er grote demonstraties georganiseerd in Griekenland tegen dit dictaat. De linkse organisaties die het voortouw hebben genomen in de laatste straatprotesten zijn de Communistische Partij en een relatief nieuwe coalitie van linkse antikapitalistische organisaties, Antarsya. Antarsya is in 2012 gevormd en geniet relatief veel steun onder jongeren. Leden van Antarsya zijn actief bij alle recente protesten van de arbeiders- en studentenbeweging.

DE GRIEKSE KWESTIE EN LINKS IN EUROPA

De toekomst van Griekenland is ook mede afhankelijk van de houding van links in Europa. Wat het leiderschap van Syriza helemaal niet heeft meegenomen in haar beslissing om dit nadelige en onuitvoerbare akkoord te sluiten, is dat na het referendum heel veel linkse organisaties en mensen in Europa bereid waren om actief de eisen van de Griekse bevolking te steunen. Maar ook het tegenovergestelde van

de bovengenoemde stelling is waar: de uitkomst van de strijd van links in Griekenland beïnvloedt de positie en de populariteit van links in heel Europa. Het is niet voor niets dat na de nederlaag van Syriza op 12 juli de populariteit van de Spaanse linkse partij Podemos fors is gezakt naar 15 procent. Links in Europa moet lessen trekken uit de nederlaag van Syriza. We kunnen niet ieder voor zich in eigen land het neoliberalisme verslaan. We moeten samen de principes van een links programma opstellen en daarmee een Europese linkse beweging opbouwen. Links in Europa mag bijvoorbeeld niet aarzelen over de afschrijving van de (Griekse) staatsschuld. Deze aarzeling (zelfs door Podemos) heeft ook Syriza doen besluiten om de eis voor een gedeeltelijke afschrijving in een heel vroeg stadium van de onderhandelingen los te laten. Bovendien mag links in Europa ook niet zwijgen over de aard van de Europese Unie en ook niet over de houding van de EU in de Griekse kwestie. Geen enkele serieuze hervorming ten gunste van de bevolking is mogelijk in de eurozone of in de EU. We moeten af van deze EU en van de euro. Niet omdat we tegen de politieke, economische en culturele samenwerking tussen de verschillende volkeren zijn zoals extreemrechts, maar omdat we tegen de principes van de huidige vorm van samenwerking zijn. Deze EU zorgt voor een herverdeling van macht en inkomen ten gunste van de elites en zelfs voor meer spanningen tussen de volkeren van Europa. Onze visie moet gaan over een Europa waar de rechten van mensen voorop staan. Waar het recht op onderwijs, zorg en sociale zekerheid boven de winst van de banken gaat en democratie van onderop wordt opgebouwd.

Dimitris Pavlopoulos is als socioloog verbonden aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Daarnaast is hij lid van ReINFORM: een politieke groepering van Grieken in Nederland die links van Syriza staat.

HET GRIEKSE DRAMA VAN BINNENUIT

Tekst: Tijmen Lucie

Groeten uit Griekenland prikt een aantal hardnekkige mythes door en beschrijft aan de hand van persoonlijke verhalen, ondersteund met cijfers en statistieken, de humanitaire ramp die zich in Griekenland voltrekt dankzij het keiharde bezuinigingsbeleid van de trojka.

De Belg Bruno Tersago woont en werkt sinds 2000 in Griekenland. Hij hield er een weblog bij, werd verslaggever voor de Vlaamse VRT en maakte rapportages voor Radio 1. In het eerste deel van zijn boek *Groeten uit Griekenland* passeren gewone Grieken de revue, die het slachtoffer zijn geworden van zes jaar bezuinigen op lonen en sociale voorzieningen. Neem Dimitris, die met zijn vrouw en werkloze dochter moet rondkomen van een karig pensioen van 450 euro en zich op zijn oude dag genoodzaakt voelt om als bijverdienste olijven uit de bomen te kloppen. Of Rania, die zoals zovele Grieken haar baan is kwijtgeraakt en noodgedwongen weer met haar drie kinderen bij haar ouders is ingetrokken. Of Tersago zelf, die bij een callcenter werkt en sinds 2010 35 procent aan loon heeft moeten inleveren. Maar hij heeft tenminste nog werk, zo zegt hijzelf. Een kwart van de ruim 10 miljoen Grieken leeft inmiddels onder de armoedegrens, nog eens 3,8 miljoen komen daar waarschijnlijk binnenkort bij. Het aantal zelfmoorden is sinds 2009 explosief gestegen en 120.000 (hoogopgeleide) jongeren hebben noodgedwongen hun land moeten verlaten, omdat er simpelweg geen werk is.

OLIGARCHEN

Niet iedere Griek is getroffen door de crisis. Naast veel verliezers, zijn er ook enkele winnaars. Een kleine groep van extreem rijke oligarchen, voornamelijk scheepseigenaars, hoeft namelijk helemaal geen belasting te betalen. En daar doet de EU niets tegen: 'De overeenkomsten die zijn aangegaan in de periode van 21 april 1967 tot 23 juli 1974 (de periode van het fascistische kolonelsregime, -red.) en die de scheepseigenaars vrijstelden van belastingen, blijven van kracht.' Naast

een aantal van deze oligarchen, bespreekt Tersago in het tweede deel ook de nationale sport van belastingontduiking en de corruptie. Indachtig de slogan 'groten stelen en kleinen stelen maar groten stelen het meest', erkent hij dat corruptie in alle lagen van de Griekse bevolking voorkomt, maar dat er wel een groot verschil is tussen gewone Grieken die stelen om te overleven en politici en zakenlui die stelen om er zelf nog beter van te worden.

BOEKHOUDERS UIT BRUSSEL

Het derde deel, getiteld 'De bezetting', is het verhaal van 'enkele anonieme boekhouders die uit hun vliegtuig uit Brussel stapten en de economie van een soeverein land overnamen', maar ook van Griekse politici die de voorwaarden om te lenen (het Memorandum) goedkeurden zonder ze te lezen, van het privatiseren van hemel en aarde, en van een bevolking die wordt 'uitgehouden als een mergpijp'. Zo was een van de eisen van de trojka dat iemand zonder inkomen nog steeds geacht werd belasting te betalen. De gedachte hierachter was dat je zonder inkomen niet zou kunnen overleven, dus dat je ergens nog wel wat geld moest hebben liggen. Een miljoen Grieken zonder inkomen kregen daarop een belastingaanslag van 5 duizend euro.

VERZET EN SOLIDARITEIT

Het vierde en laatste deel gaat over de massale protesten van de Grieken tegen de door de trojka opgelegde bezuinigingen, die vervolgens keihard werden neergeslagen door regeringstroepen. Dit betekende geenszins dat de Grieken bij de pakken neer zijn gaan zitten, want ondanks alle ellende zijn zij tal van solidariteitsinitiatieven gestart, zoals boerenmarkten, gemeenschappelijke keukens en ruilbeurzen. In Athene is er een *time bank* opgericht waarmee je bijvoor-

beeld een uur babysitten kunt inwisselen voor een uur Spaanse les. Ook zijn er failliete bedrijven in handen gekomen van arbeiders, zoals VIO.ME dat biologische schoonmaakartikelen produceert. Daar staat tegenover dat buitenlandse mijnbouwbedrijven als Eldorado Gold op grote schaal belasting ontwijken via belastingparadijzen als Nederland en Luxemburg en dat activisten die zich verzetten tegen de schadelijke mijnbouwactiviteiten van deze bedrijven veroordeeld worden. Tersago eindigt zijn boek met de waarschuwing dat als Syriza faalt, de extreemrechtse Gouden Dageraad wel eens de grootste partij zou kunnen worden bij de volgende verkiezingen.

OORDEEL

Groeten uit Griekenland zou verplichte literatuur moeten zijn voor al die Europese leiders die maar blijven volhouden dat Griekenland te weinig doet om de economie te hervormen. Als er één land hervormd heeft in de afgelopen jaren, dan is het Griekenland wel. Wat daar de gevolgen van zijn voor de gewone Griek laat Tersago op treffende wijze zien aan de hand van vele persoonlijke verhalen, onderbouwd met cijfers en statistieken.

Bruno Tersago
Groeten uit Griekenland
Uitgeverij EPO

DE ARABISCHE LENTE VIJF JAAR LATER

Tekst: Harry van Bommel en Jip van Dort Foto: Piet den Blanken / Hollandse Hoogte ©

Aankomst van vluchtelingen in bootjes op de stranden van het Griekse eiland Lesbos.

Het is alweer bijna vijf jaar geleden dat in de Arabische wereld een reeks omwentelingen begon die aanvankelijk optimistisch werd aangeduid als de Arabische lente. Van dat optimisme is weinig over, nu de regio wordt geteisterd door chaos en geweld. Jip van Dort, fractiemedewerker Buitenlandse Zaken voor de SP, schetst de perspectiefverschuiving.

Nadat de lokale autoriteiten – naar verluidt niet voor het eerst – zijn handelswaar in beslag namen, was de 26-jarige Tunesische straathandelaar Mohamed Bouazizi ten einde raad. Hij beging een wanhoopsdaad: hij overgoot zich met terpentijn en stak zich in brand. Drie weken na die bewuste 17e december van 2010 stierf hij aan zijn verwondingen.

Het zal geen seconde in hem zijn opgekomen, maar Bouazizi's daad werd de aanleiding voor wat later de hoopvolle term Arabische Lente heeft gekregen. Bedoeld wordt de serie van straatprotesten, revoluties, regeringswisselingen en politieke hervormingen in de Arabische regio waarvan de gevolgen zich tot op de dag van

vandaag en tot ver buiten de regio laten voelen.

OMWENTELINGEN

In Tunesië maakten grootschalige protesten al op 14 januari 2011 een eind aan het presidentschap van Ben Ali, die al sinds 1987 de scepter zwaaide. Nog geen maand later, op 11 februari, leidden eveneens massale demonstraties tot het aftreden van president Moebarak in Egypte, die maar liefst drie decennia aan de macht was. Ook in Jemen kwam het tot het vertrek van een lang zittende leider: president Saleh. In november 2011 zette hij zijn handtekening onder een plan waardoor na 21 jaar een einde kwam aan zijn presidentschap.

Alhoewel de vorm afweek van de gebeurtenissen in de drie hierboven genoemde landen, kwam ook in Libië een langdurige heerschappij ten einde, die van Khadaffi. Protesten in verschillende regio's in het land werden aanvankelijk hardhandig neergeslagen door de veiligheidsdiensten van de Libische leider. Na korte tijd onttaarde de situatie in een burgeroorlog, waarin de NAVO maandenlang fungeerde als luchtmacht van de opstandelingen. Op

20 oktober werd Khadaffi door rebellen gevangengenomen en gedood. Kort daarna noemde toenmalig secretaris-generaal Rasmussen van de NAVO de interventie met enige trots een van de meest succesvolle uit de geschiedenis van het bondgenootschap.

In veel andere landen in de regio, zoals Marokko, Algerije en zelfs in het zeer conservatieve Saudi-Arabië, waren eveneens protesten. Die hadden minder vergaande consequenties, maar ook in deze en andere landen werden politieke en/of sociaaleconomische hervormingen doorgevoerd ten gunste van de bevolking.

Een verhaal apart is Syrië. Net als in Libië leidden ook daar demonstraties tot geweld van de kant van de autoriteiten en vervolgens tot een burgeroorlog. Het voorlopige resultaat: meer dan 200.000 doden, vele miljoenen vluchtelingen, ontworpen buurlanden en het heropleven van de burgeroorlog in Irak. Een einde aan deze bittere ellende is anno 2015 bij lange na nog niet in zicht.

CHAOS

Waar de situatie in Syrië aanvankelijk als uitzondering werd gezien op de verder vooral positieve ontwikkelingen elders in de regio, is vandaag de dag van dit optimisme weinig meer over. Vergezichten over democratische rechtsstaten naar westers model hebben plaatsgemaakt voor sombere, meer realistische beschouwingen over de huidige situatie en toekomst van de regio. De term Arabische Lente is in onbruik geraakt. Menigeen spreekt eerder van een winter, een langdurige winter zelfs, die in het Midden-Oosten en Noord-Afrika aangebroken zou zijn. Dit is misschien wel een erg negatieve benaming, maar het valt niet te ontkennen dat de situatie in landen als Egypte, Libië en Jemen ernstig verslechterd is.

De eerste democratische gekozen president van Egypte, Moslimbroeder Morsi, werd na een jaar afgezet door het leger. Inmiddels is Sisi – die in

Harry van Bommel
is woordvoerder
Buitenlandse
Zaken voor
de SP in de
Tweede Kamer.

2013 de coup tegen Morsi leidde – president van het land. Met zijn critici heeft hij hardhandig afgerekend. Meer dan duizend mensen die tegen de staatsgreep demonstreerden werden in koelen bloede gedood en vele tienduizenden werden opgepakt en opgesloten in overvolle gevangenis- en opgesloten in overvolle gevangenis- waar marteling aan de orde van de dag is. Na onderzoek van deze terreur tegen de burgerbevolking sprak de Amerikaanse mensenrechtenorganisatie Human Rights Watch over waarschijnlijke misdaden tegen de menselijkheid.

In Jemen woedt inmiddels een burgeroorlog tussen aanhangers van de opvolger van Saleh, president Hadi, en Houthi-rebellen die steun hebben van onderdelen van het leger die loyaal zijn gebleven aan de oud-president. Sinds maart dit jaar voert een coalitie onder leiding van Saudi-Arabië een militair (lucht) offensief uit op Houthi-rebellen. Op de achtergrond breiden Al Qaida en Islamitische Staat, die feitelijk dezelfde tegenstanders hebben als de coalitie onder leiding van Saudi-Arabië, hun macht in het land verder uit. Met een ongekennde humanitaire catastrofe tot gevolg.

Vergelijkbaar met Jemen wordt ook Libië gekenmerkt door totale chaos. Vele honderden zwaarbewapende en regionaal gewortelde militieën strijden er onderling om de macht. De wetteloosheid die hierdoor in stand gehouden wordt, biedt ook in dit land

een voedingsbodem voor aanhangers van Islamitische Staat en andere aan Al Qaida gelieerde groeperingen. Van een functionerend staatsgezag is geen sprake meer.

ISOLATIONISME?

Vanwege de chaos en anarchie die delen van de Arabische regio teisteren, klinkt in de politiek regelmatig de roep om een meer isolationistische houding van Nederland of Europa. Het al dan niet spreekwoordelijke hek om Nederland of om de Europese buitengrenzen, wordt dan bepleit. Alhoewel altijd goed afgewogen moet worden of bepaalde acties bijdragen aan verbetering van de situatie, is het te gemakkelijk om de ogen te sluiten voor de problemen in landen aan de randen van Europa. We hebben er hoe dan ook mee te maken.

Zo valt te denken aan de grote stroom vluchtelingen die door conflicten in de regio op gang is gekomen, onder meer richting de EU. Verder zijn er honderden mensen van Nederland naar Irak en Syrië afgereisd om zich bij jihadistische organisaties aan te sluiten, van wie bij terugkeer een potentiële dreiging uitgaat. Ook is er het risico dat conflicten in het gebied een gevaar voor de internationale handel gaan vormen.

Naast deze zaken – waarover verder meer – die direct de Nederlandse belangen raken, is er ook een meer idealistische reden om ons voor de Arabische regio te interesseren: het wereldwijd bevorderen van mensenrechten. Dat is immers officieel beleid van het kabinet. Het wordt in kabinetsstukken zelfs een hoeksteen van het buitenlandse beleid genoemd. Dat beleid verdient steun, want wanneer mensenrechten op ernstige wijze geschonden worden zoals in Egypte, dan moet dat gevolgen hebben voor de betrekkingen, die wij met die landen hebben. Het ligt voor de hand dat de verantwoordelijken voor mensenrechtenschendingen te maken krijgen met maatregelen, zoals het opschorten van samenwerking, waarbij de bevolking altijd moet worden ontzien.

WILLEM-ALEXANDER

Saudi-Arabië is een ander voorbeeld. Respect voor mensenrechten, voor

Jip van Dort
is fractiemedewerker
Buitenlandse Zaken
voor de SP.

andersdenkenden en politieke oppositie, voor vrouwen en minderheden, is er ver te zoeken. Desondanks heeft Nederland goede betrekkingen met het land. Begin dit jaar werd er zelfs nog een zware afvaardiging naar het land gestuurd, met koning Willem-Alexander en minister Koenders van Buitenlandse Zaken, om aanwezig te zijn bij het rouwbeklag voor de overleden Saudische koning Abdullah. Dat geeft geen pas.

GENOCIDEDREIGING

In het verlengde van het mensenrechtenbeleid is het evident dat bij (dreigende) genocide ingrijpen, eventueel zelfs militair, gelegitimeerd kan zijn. In de praktijk is het vaak lastig of zelfs onmogelijk om vast te stellen of er sprake is van genocide. Er is in conflictsituaties immers bijna altijd een groot gebrek aan betrouwbare informatie. Een neutrale speler, bij voorkeur de Verenigde Naties (VN), kan hier uitkomst bieden. Toen een speciaal rapporteur van de VN in augustus vorig jaar waarschuwde dat een genocide van IS op de yezidi's bij het Sinjar-gebergte in het noorden van Irak op handen was, leek optreden daarom gerechtvaardigd.

VLUCHTELINGEN

De niet aflatende stroom vluchtelingen, bijvoorbeeld uit Syrië, behoeft ook een antwoord. Miljoenen Syriërs zijn al opgevangen in de landen in de regio, zoals Turkije, Libanon, Jordanië en Irak, maar de opvangcapaciteit aldaar staat enorm onder druk. Daarom is hervestiging in Europa van vooral de kwetsbare mensen in deze vluchtelingenkampen van groot belang. Nederland zou bereid moeten zijn om duizenden mensen extra op te vangen.

Libië is een ander land van waaruit veel mensen Europa proberen te bereiken. Het is natuurlijk belangrijk dat mensensmokkelaars en –handelaars die de stroom vluchtelingen faciliteren, worden bestraft. Zij begaan immers misdaden. Maar EU-landen moeten ook volledig aan hun verplichtingen van het VN-Vluchtelingenverdrag voldoen. Dat betekent dat vluchtelingen recht op bescherming hebben en dat drenkelingen op de Middellandse Zee moeten worden gered. Voor een structurele oplossing zijn op korte termijn Europese asielcentra nodig, van waaruit asielaanvragen kunnen worden beoordeeld en vluchtelingen eerlijker over de verschillende EU-landen worden verdeeld.

Voor een structurele oplossing van het vluchtelingenvraagstuk is het natuurlijk van cruciaal belang dat conflicten in het Midden-Oosten en Noord-Afrika tot een einde komen. Maar ook dat armoede en wereldwijde economische ongelijkheid worden teruggedrongen. Zolang dat niet gebeurt, zal de EU aantrekkingskracht blijven houden op velen die dromen van een beter leven.

JIHADISTEN

De aantrekkingskracht van jihadistische groepen als Islamitische Staat en andere Al Qaida-achtige groeperingen op duizenden moslims in EU-landen, vormt eveneens een grote uitdaging. Tot op heden zijn er ongeveer 200 Nederlandse jihadisten afgereisd naar Syrië en Irak. Van hen zijn er 35 teruggekeerd naar Nederland. Uit andere EU-landen zijn er ook honderden vertrokken naar gebieden in handen van IS en vergelijkbare groepen. Onder hen ruim 400 uit België en meer dan 1.200 uit Frankrijk. Ook een aantal van deze strijders komt terug.

Dat terugkeerders een veiligheidsprobleem kunnen vormen, bleek in mei vorig jaar. Toen voerde een Franse man met een Algerijnse achtergrond, die een jaar in Syrië zou hebben

verbleven, een aanval uit op het Joods museum in Brussel waarbij vier mensen omkwamen. Er zouden banden met IS zijn, al moet hier opgemerkt worden dat de precieze achtergrond van de aanslagpleger nog niet geheel duidelijk is.

Terugkeerders moeten dus goed gevolgd worden. Dat is een taak voor de AIVD, waar na aandringen van de oppositie extra geld in geïnvesteerd wordt, waarmee eerdere bezuinigingen worden teruggedraaid. Het hierboven genoemde voorbeeld van een aanslag door een Fransman in België, die daar met de bus vanuit Amsterdam naartoe gereisd was, toont verder aan dat geheime diensten veel meer informatie over bedreigingen moeten delen.

Daarnaast moet alles in het werk gesteld worden om – binnen de grenzen van de wet – uitreizen naar gebied in handen van jihadistische groeperingen te voorkomen. Dat kan onder meer door het afpakken van paspoorten. Het gegeven dat in Nederland geboren en getogen jongeren soms in heel korte tijd radicaliseren en besluiten af te reizen naar Syrië, maakt duidelijk dat er nog een heel lange weg te gaan is. Daarbij zou ook meer gekeken moeten worden naar de maatschappelijke positie van deze jongeren.

MILITAIRE AVONTURISME

Als de winter geworden Arabische Lente ons iets leert, dan is het dat democratisering en de opbouw van een rechtsstaat, niet van de ene dag op de andere plaatsvinden. Dat geldt zowel voor de Arabische regio als voor Europa, waar eeuwen van harde politieke strijd, met soms zeer ernstige tegenslagen in de vorm van fascistische dictatuur en wereldoorlogen, aan de huidige politieke indelingen zijn voorafgegaan.

Een ander belangrijk inzicht is dat militaire interventies juist kunnen bijdragen aan meer chaos en ellende. Libië is hier een schoolvoorbeeld van. Met hulp van de NAVO kon regime-verandering bereikt worden, maar het land is mede als gevolg van de buitenlandse interventie steeds meer weggezonden in anarchie. Dat is een merkwaardig resultaat voor een ‘succesvolle interventie’.

Irak is een ander, nog overtuigender voorbeeld van de onbedoelde en ongewenste gevolgen van militair optreden. In 2003 werd daar het regime van Saddam Hoessein omvergeworpen, maar dat zorgde slechts voor een wisseling van de wacht. Waar eerst een soennitische minderheid de sjiiitische meerderheid onderdrukte, gebeurt nu het omgekeerde. IS, de radicale voorhoede van de soennitische gemeenschap in Irak, is het voorlopige resultaat van de repressie van de soennitische minderheid. Een interessante, maar onmogelijk te beantwoorden vraag, is hier wat er gebeurd zou zijn met het regime van Hoessein als er geen illegale Amerikaans-Britse interventie was geweest. Wellicht had de Arabische Lente in Irak dan, zonder massaal bloedvergieten (schattingen over het dodental als gevolg van de Amerikaans-Britse interventie in Irak lopen op tot meer dan een miljoen), een vergelijkbaar resultaat gehad als in Tunesië of Egypte.

Inmiddels zijn de Amerikanen met duizenden militairen weer terug in Irak, hoewel ze deze keer vooral vanuit de lucht aanvallen doen. Als altijd steunt Nederland het Amerikaanse optreden. Maar weinigen verwachten echter dat deze militaire interventie onder leiding van Nobelprijswinnaar Obama (de vierde Amerikaanse president op rij die Irak bombardeert) structurele problemen in Irak kan oplossen.

De grote problemen die kort na het uitbreken van de Arabische Lente voor iedereen duidelijk zichtbaar werden – staatsgrepen, grove mensenrechtenschendingen, burgeroorlogen, vluchtelingenstromen, en de heropleving van Al Qaida-achtige groeperingen – schreeuwen om een herwaardering en herinrichting van het buitenlands beleid van de VS, de EU en Nederland. Tegelijkertijd is het een les in bescheidenheid die eigenlijk al lang geleerd had moeten zijn.

Dit artikel is een bewerking van de toespraak die Harry van Bommel hield op de partijraad van 27 juni jl.

YOUNIS LUTFULA INTERVIEWDE EEN IS-STRIJDER 'ONZE KIJK OP DE WERELD IS TOTAAL ANDERS'

Tekst: Tijmen Lucie

Foto: Xinhua/ZUMA Press/Corbis / Hollandse Hoogte ©

Onthoofding van 21 koptische christenen op een strand in Libië door IS.

In april kreeg Midden-Oostenskundige Younis Lutfula de mogelijkheid om een gevangen genomen IS-strijder uit Irak te interviewen. Gedurende tweeënhalve uur sprak hij met hem over zijn ideeën en beweegredenen. 'Hij zei dat hij mij zou onthoofden als hij de kans kreeg.'

› **Hoe is het je gelukt om deze IS-strijder te spreken te krijgen?**

'Door de contacten die ik in Koerdisch Irak heb binnen de overheid. Ik kom uit dat gebied en heb er familie en vrienden. Het interview vond plaats in Suleimaniya, in de Koerdische Autonome Regio; de autoriteiten vonden het te gevaarlijk om het in de gevangenis in Kirkuk te laten plaatsvinden.'

› **Wat was het doel van je interview?**

'Onderzoeken hoe een IS-strijder denkt over ons en over jihadgangers, waarom hij voor IS gekozen heeft en waarom hij bereid is geweest om alles achter zich te laten. Ik heb het interview samen met mensen van het *Centre for Terrorism and Counterterrorism* (CTC) uit Den Haag afgenomen. De verkregen informatie is relevant voor de spreekbeurten die ik samen met SP-Kamerlid Harry van Bommel over IS houd. We hebben nu al 25 bijeen-

komsten gehad en gaan daar na de zomer mee door.'

› **Hoe was het voor jou om tegenover zo iemand te zitten?**

'Toen ik hem zag, werd ik van binnen heel boos. Ik heb hem geen hand gegeven, want hij heeft zoveel onschuldige mensen vermoord. Tijdens het interview zat hij op nog geen 50 centimeter bij mij vandaan, dat was best confronterend. Aan het begin zag ik hem niet als mens. Als iemand zoveel verschrikkelijke dingen heeft gedaan, verdient hij dat in mijn ogen niet. Toch waren er momenten tijdens het gesprek dat ik een menselijke kant bij hem ontdekte, vooral als het over zijn familie en kinderen ging. Dan was ik even van mijn stuk gebracht, totdat hij weer zei dat hij mij zou onthoofden als hij de kans daartoe kreeg. Toch was ik niet bang voor hem.'

› **Wat viel je op tijdens het gesprek?**

'Ik merkte hoe verschillend wij in het Westen en zij in het Midden-Oosten denken over IS. Onze kijk op de wereld is totaal anders. Praten over vrede met iemand van IS is onmogelijk. Zij die niet in hun islam – het jihadistisch salafisme – geloven, verdienen het volgens hem om onthoofd te worden. Een mens heeft voor hen geen enkele waarde. Zij hebben geen respect voor een andere mening, proberen die niet eens te begrijpen. Zij zijn niet bereid om te onderhandelen, want zij zien hun waarheid als de enige waarheid. Je moet gewoon doen wat zij willen. Onze westerse waarden en normen, zoals vrijheid van meningsuiting en de rechtsstaat, erkennen zij niet. Zij stellen: de Koran is de wet en daar moet iedereen zich aan houden. Doe je dat niet, dan moet je dood.'

› **Wat voor persoon was hij?**

'Een grote man, 2 meter lang en zo'n dertig jaar oud. Hij was een soenniet uit Tikrit, had een gezin en werkte op een boerderij. Onder Saddam Hussein had hij in het Iraakse leger gediend. Hij had amper onderwijs gehad, vertelde hij. Hij beweerde analfabeet te zijn, wat in de loop van het interview overigens niet bleek te kloppen. Hij was afkomstig uit een religieuze familie, opgegroeid met de Koran en vijf keer bidden per dag.'

› **Wat heeft hij gedaan?**

'Hij heeft tien mensen onthoofd en een paar zelfmoordaanslagen laten plegen. Van een van die aanslagen in Erbil had ik zelf slachtoffer kunnen zijn: een week voordat die plaatsvond, was ik nog in die stad.'

› **Waarom heeft hij zich bij IS aangesloten?**

'Hij stelde dat het sjiitische leger soennieten vernedert. Sjiieten hebben

in zijn ogen geen respect voor hun religie en pakken hun werk af. Dat moet stoppen en IS is daartoe in staat. Een broer, die imam is, heeft hem ervan overtuigd om zich aan te sluiten bij IS. Hij hield hem voor dat IS hetzelfde geloof aanhangt als zij en dat zij de wereld zullen gaan verbeteren door de sjieten en de westerlingen te vermoorden. Zijn broer maakte hem belangrijk, waar hij als eenvoudige boer gevoelig voor was. Geld is voor hem geen reden geweest om zich aan te sluiten, maar aanzien wel, want hij kreeg direct het bevel over buitenlandse strijders. Hij vond het jammer dat hij nu vastzat, omdat er naar eigen zeggen nog veel te doen was.'

› **Hoe kijkt hij terug op wat hij gedaan heeft?**

'Hij had totaal geen spijt. Hij zei dat hij alleen gedaan had wat God van hem wilde. Slechts één keer, toen hij een man onthoofdde waar zijn kinderen bij stonden, vond hij het wel zielig voor hen. Hij was er vast van overtuigd dat als hij opgehangen zou worden, hij naar de hemel zou gaan. Hij zou dan een 'shahid' worden. Dat betekent volgens de Koran dat als je omkomt in de oorlog, je direct een plek in het paradijs krijgt, ongeacht wat je gedaan hebt op aarde. Je hebt dan elke dag recht op 99 maagden en alles wat je maar wilt.'

› **Hoe keek hij aan tegen buitenlandse strijders?**

'Hij keurde hun komst af. Zij zouden volgens hem in het Westen aanslagen moeten plegen, om zo de weg vrij te maken voor IS. Hij gaf ook aan dat er grote culturele verschillen bestaan tussen de Arabische en Europese strijders. Ze eten niet met elkaar, ze kunnen niet met elkaar communiceren, hebben andere gewoontes. Kortom, ze leven in gescheiden werelden. De buitenlandse strijders staan ook lager in de pikorde en moeten vaak het vuile werk opknappen.'

› **Waarom doet de leiding van IS dan wel een beroep op jonge moslims in Europa om naar Syrië of Irak af te reizen?**

'De leiders van IS denken daar inderdaad anders over. Zij willen namelijk niet alleen maar jongeren

die meevechten, maar ook jongeren met kennis. Zij weten dat ze met jongeren uit Europa technologische kennis binnenhalen, die ze bijvoorbeeld in staat stelt om websites te hacken of hun boodschap via Twitter te verspreiden.'

› **Zijn er ook huurlingen bij IS?**

'Nee, niemand vecht voor het geld. IS heeft zelfs een wachtlijst van drie maanden voor zelfmoordaanslagen. Je krijgt als IS-strijder 450 dollar per maand. Dat is voor een Iraakees niet zo veel. Een fabrieksarbeider verdient bijvoorbeeld al 700 à 800 dollar. Het is wel meer dan de 400 dollar die het Iraakse leger betaalt aan een gewone soldaat. Buitenlandse strijders krijgen evenveel. Maar geld is geen argument om daar naartoe te gaan.'

› **Vertelde hij ook over de strategie en organisatie van IS?**

'Ja, zo sprak hij over hoe IS naar de toekomst kijkt en hoe de hiërarchie binnen de organisatie is. Doel is om eerst in het Midden-Oosten een stabiele Islamitische Staat te vestigen en dan langzaam richting Europa te gaan. Dat hoeft volgens hem niet binnen een of twee jaar te gebeuren, maar mag ook honderd jaar duren. Ze hebben een duidelijke strategie. Eerst gaan ze de sjiitische gebieden in Irak innemen, dan Iran en daarna zullen de andere soennitische staten zich snel bij hen aansluiten. Uiteindelijk zullen ze via Turkije of Noord-Afrika naar Europa doorstoten. De hiërarchie werkt op basis van stammen. Bovenaan staan veel oud-legerleiders van Saddam, die zeer goed getraind zijn. Zij bepalen de strategie. Dan volgen de soennitische stammen. Afhankelijk van de grootte van de stam levert het stamhoofd zoveel strijders aan IS. De organisatie zit zeer professioneel in elkaar.'

› **Heb je gevraagd wat hij vindt van de Amerikaanse aanpak van IS?**

'Ja, hij ziet Amerikanen als duivels. Iedereen die uit Europa of Amerika komt is voor hen een Amerikaan. Zij zijn een belemmering voor de wereldvrede en de grootste vijanden van de islam. Hij stelde dat ze ooit naar Amerika gaan, om daar te vechten en ze definitief te verslaan.'

Foto: archief Younis Lutfula

Younis Lutfula was van 2007 tot 2015 Statenlid voor de SP in Utrecht. Hij werkt als ambtenaar bij het ministerie van Justitie en ondersteunt een dag in de week de SP-fractie Buitenlandse Zaken.

› **Heb je ook nog met andere IS-strijders gesproken?**

'Nee, ik was wel van plan om ook met een strijder uit Europa te spreken. Maar toen mijn contactpersoon iemand bereid gevonden had, was ik niet in de gelegenheid om te komen. Wellicht ga ik na de zomervakantie, als die gevangene nog beschikbaar is en wil praten.'

› **Wat gaat er met deze strijder gebeuren?**

'Volgens de officier van justitie die ik daar heb gesproken, krijgt hij waarschijnlijk de doodstraf. Maar dat maakt hem niet uit, hij zegt dat hij zijn heilige plicht heeft gedaan.'

› **Begrijp jij vanuit jouw eigen religieuze achtergrond de keuze die hij heeft gemaakt?**

'Nee, ik ben weliswaar als moslim geboren en ik heb vier keer de Koran volledig doorgelezen. Maar ik ben nu atheïst en geloof niet meer in de islam. Dan ga je automatisch die keuze niet maken. Ik heb ooit in mijn leven veel gevaar gelopen in Irak. Ik heb toen besloten alles achter me te laten om naar Europa te gaan en een nieuw leven te beginnen. Nederland is nu mijn thuis en ik zal er alles aan doen om dat te verdedigen.'

COALITIЕРЕGERING OF NIEUWE VERKIEZINGEN VOOR TURKIJE?

Tekst: Tiny Kox Foto:

Bij de spectaculaire Turkse parlementsverkiezingen van 7 juni verloor de regerende AK-partij na 12 jaar de absolute meerderheid en kwam de links-Koerdische HDP met maar liefst 80 zetels de Turkse Grote Kamer binnen. Voor de Raad van Europa leidde SP-senator Tiny Kox de verkiezingswaarnemingsmissie. Een terugblik en een vooruitblik, aan de hand van twaalf vragen.

› **Hoe kwam het dat de AK-partij de meerderheid kwijtraakte? Vorig jaar won oprichter Erdogan nog met grote overmacht de presidentsverkiezingen. Wat is er gebeurd?**

Erdogan is zonder twijfel nog steeds de meest populaire politicus van Turkije, maar hij heeft gaandeweg ook een heleboel mensen tegen zich in het harnas gejaagd. Zijn besluit vorig jaar om het premierschap in te leveren voor het presidentschap, werd ingegeven door zijn wens het parlementaire stelsel van Turkije te vervangen door een presidentieel stelsel. Dus minder macht voor het parlement en meer macht voor de president. Nadat hij tot president verkozen was, in rechtstreekse verkiezingen, zette hij vaart achter de uitbouw van zijn positie. Hij verplichtte de AK-partij om de invoering van een presidentieel stelsel tot hoofdinzet van de verkiezingen in juni te maken. Veel Turken begrepen dat als de AK-partij die verkiezingen ruimschoots zou winnen, de president vrij baan zou krijgen om nog meer macht te verwerven. En precies dat heeft veel kiezers aan het twijfelen gebracht.

› **Waarom?**

Erdogan wordt door veel mensen in

Turkije bewonderd om wat hij tot stand heeft weten te brengen. Hij heeft de mensen voor wie religie een belangrijke rol in hun leven speelt een stem gegeven, hij heeft geprobeerd af te rekenen met allerlei dubieuze machten, waaronder militaire, en onder zijn bewind is het met de economie aardig goed gegaan. Daarvoor krijgt hij van veel mensen krediet. Maar verreweg de meeste Turken zitten niet te wachten op een almachtige president. Daar hebben ze in het verleden al hun buik van vol gekregen. Bij deze verkiezingen hebben de mateloze ambities van Erdogan hem parten gespeeld. Hij heeft er kiezers door verloren, terwijl hij er juist op rekende dat hij er kiezers mee zou winnen. Een duidelijke inschattingsfout, kun je achteraf constateren.

› **Was er voor die kiezers, die Erdogan te ambitieus vonden, wel een andere keuze?**

Opmerkelijk genoeg wel: door je stem uit te brengen op de nieuwe, links-Koerdische partij HDP. Als die partij de huizenhoge kiesdrempel van 10 procent zou weten te halen, zouden de dan veroverde parlementszetels rechtstreeks ten koste gaan van het

zeteltal van de AK-partij. Het Turkse kiesstelsel werkt zo dat alle stemmen die worden uitgebracht op partijen die de kiesdrempel niet halen, toevallen aan de grootste partij. AK dus. Dat maakte de HDP dit keer erg aantrekkelijk voor veel kiezers die doorgaans op een andere partij stemmen. Dat president Erdogan zeker in de laatste weken vol inhakte op de HDP, maakte nog meer kiezers duidelijk dat een stem op die partij een uitbreiding van de macht van de president zou kunnen bewerkstelligen. En dus stemden veel meer mensen dan verwacht op HDP – waarmee AK haar parlementaire meerderheid verloor.

› **Verliepen de verkiezingen eerlijk?**

Ja en nee. Op de verkiezingsdag hebben wij weinig onregelmatigheden geconstateerd en zeker geen grootscheeps gerommel met stemmen. Daarvoor heb ik de Turkse autoriteiten en de mensen van de duizenden stembureaus nadrukkelijk gecomplimenteerd. Maar voorafgaand aan de verkiezingsdag is er wel van alles en nog wat ondernomen om de verkiezingsuitslag te beïnvloeden. President Erdogan was dagelijks op de televisie te zien, met lange speeches waarin hij alle andere partijen bekritiseerde, behalve zijn eigen AK-partij. Dat was opmerkelijk, omdat de Turkse Grondwet de president verplicht om zich tijdens parlementsverkiezingen neutraal op te stellen. Erdogan deed dat zeker niet. Zijn optreden leidde tot felle reacties van andere partijen en een serie klachten bij de Kiesraad en ook bij de waarnemingsmissie die ik leidde. De Kiesraad heeft overigens alle klachten afgewezen, voor zover ik kon zien zonder deugdelijke argumen-

COMPLIMENTEN VOOR BINNENLANDSE WAARNEMERS

Op zijn persconferentie in Ankara na de verkiezingen, complimenteerde delegatieleider Tiny Kox de vele binnenlandse waarnemers met hun inzet en effectiviteit. Met name de organisatie 'Oy ve Ötesi' ('Stemmen en meer') heeft volgens Kox een rol van betekenis gespeeld tijdens deze verkiezingen. Hij pleit er daarom bij de Turkse autoriteiten voor om bij volgende verkiezingen de binnenlandse waarnemers een speciale status toe te kennen. Volgens hem heeft internationale verkiezingswaarneming altijd beperkte mogelijkheden en zijn het vooral de binnenlandse waarnemers die kunnen helpen om het verkiezingsproces transparanter en eerlijker te maken.

Tiny Kox te midden van binnenlandse waarnemers voor een stemlokaal in de Turkse hoofdstad Ankara.

tatie. Ik heb de Kiesraad daar ook op gewezen en heb na de verkiezingen de Turkse autoriteiten en het Turkse parlement dan ook voorgesteld deze gang van zaken goed te onderzoeken, omdat het een slechte zaak is dat de president de grondwet willens en wetens terzijde schuift.

› **Maar merkwaardig genoeg heeft zijn dominante aanwezigheid op de televisie kennelijk niet gewerkt?**

Dat is moeilijk te bepalen. Feit is dat heel veel Turkse kiezers hun informatie goeddeels via de televisie krijgen. De meeste zenders, de staatszenders voorop, waren pro AK-partij en pro president Erdogan. Programma's werden ervoor onderbroken als de president weer eens ergens in het land van zich liet horen. Elke activiteit van hem werd aangegrepen om er een ellenlange toespraak aan te verbinden en de oppositiepartijen onder vuur te nemen. En als de president niet in beeld was, liet de televisie de premier wel zien, die lijsttrekker was. Ook hij gebruikte zijn premierschap om de kiezers ervan te overtuigen om toch vooral niet op een van de oppositiepartijen te stemmen en de AK-partij aan de macht te houden. Ondertussen weigerde hij om op de televisie in debat te gaan met de lijsttrekkers van de andere partijen. Ik heb ook kritiek geleverd op de grote druk die er door de autoriteiten uitgeoefend is op journalisten en mediaconcerns. Daarnaast zaten er ten minste 22 journalisten in de gevangenis ten

tijde van de verkiezingen. Kortom, er was van alles mis als het gaat om het vrije woord en eerlijke informatie aan de kiezers. Maar ik heb de indruk gekregen dat de enorme dominantie van president Erdogan en premier Davutoglu uiteindelijk bij veel kiezers averechts heeft uitgepakt.

› **Waarom profiteerde vooral de links-Koerdische HDP van de groeiende afkeer van president Erdogan?**

Omdat een stem op die partij het grootste effect zou sorteren. Als de HDP de kiesdrempel niet zou halen, zouden die stemmen niet bij andere oppositiepartijen terechtkomen. Van een stem op een van de twee andere partijen die al in het parlement zaten, zou de AK-partij dus weinig nadeel ondervinden. De HDP is er met verve in geslaagd om de partij voor strategische stemmers te worden. Daarbij was

het belangrijk dat lijsttrekker Demirtas een nieuwe ster aan het politieke firmament bleek te zijn. Hij had al opmerkelijk veel steun gekregen bij de presidentsverkiezingen van vorig jaar. Nu kon hij kiezers voorhouden dat een stem op hem driedubbel zou tellen: de HDP zou als vierde partij in het parlement komen, de AK-partij zou moeten inbinden en de aspiraties van Erdogan om een presidentieel stelsel in te voeren zouden worden geblokkeerd. Daarmee heeft Demirtas veel mensen die zich politiek wellicht niet erg bij zijn partij thuis voelen, verleid om dit keer toch op hem en zijn medekandidaten van HDP te stemmen. In die zin heeft president Erdogans optreden uiteindelijk heel goed uitgepakt voor de aanvankelijk kleinste oppositiepartij. Nu heeft HDP in het parlement net zoveel zetels als de rechts-nationalistische MHP. Dat is een prestatie van formaat.

› **Toch nam de HDP een grote gok door als nieuwe formatie aan de verkiezingen mee te doen...**

Klopt. Het Turkse kiesstelsel maakt het mogelijk dat er naast politieke partijen ook onafhankelijke parlementsleden gekozen worden. Voor hen gelden andere kiesregels. Op die manier waren er bij de vorige verkiezingen ruim dertig parlementsleden verkozen in voornamelijk Koerdische gebieden. Dat had nu ook weer gekund. Maar hoewel die onafhankelijke kandidaten na hun verkiezing al snel gingen samenwerken, kregen ze niet de status van een echte partij in het parlement. Dat heeft allerlei nadelen. Door dit keer wel als echte partij op te treden, en naast het Koerdische element ook het linkse element te benadrukken, ontstond het

KRITISCH EINDRAPPORT GOEDGEKEURD

De parlementaire assemblee van de Raad van Europa stelt speciale verkiezingswaarnemingsmissies samen uit de 47 lidstaten, op uitnodiging van de parlementen van lidstaten met parlementsleden. Eén van de leden wordt tot delegatieleider benoemd. In de aanloop naar verkiezingen vinden gesprekken plaats met de leiding van politieke partijen, de Kiesraad, media, en met binnenlandse waarnemers. Na de verkiezingen worden de voorlopige bevindingen bekend gemaakt op een persconferentie in het land zelf. Een eindverslag wordt behandeld in de eerstvolgende bijeenkomst van de parlementaire assemblee in Straatsburg. Het eindverslag van delegatieleider Kox over de Turkse verkiezingen is inmiddels besproken en goedgekeurd. Het is te vinden op de website van de parlementaire assemblee: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-EN.asp?fileid=21834&lang=EN>

ERDOGAN ONDER VUUR

Recep Tayyip Erdogan (1954) is sinds 2014 president van Turkije. Van 2003 tot 2014 was hij minister-president. Hij stichtte in 2001 de AK-partij, de Partij voor Rechtvaardigheid en Ontwikkeling. Bij de verkiezingen in 2002 werd de AK-partij in één klap de grootste van het land en is dat tot op heden gebleven. Bij de verkiezingen van 7 juni 2015 raakte de partij echter wel de absolute meerderheid in het parlement kwijt. De AKP profileert zich als een conservatieve centropartij met een islamistisch programma. In de laatste jaren is er kritiek gekomen op het toenemend autoritair optreden van de partij, met name van Erdogan. In 2013 braken er grote protesten uit tegen de regering, met als aanleiding de voorgenomen bebouwing van het Gezi-park in Istanboel. Erdogan liet de protesten met harde hand neerslaan. Daardoor heeft hij veel van zijn populariteit, met name onder jongeren, verloren.

risico dat de kiesdrempel niet gehaald zou worden en alle stemmen aan de AK-partij zouden toevallen. Maar kennelijk heeft de leiding van HDP de stemming in het land goed ingeschat. De partij is immers ruimschoots in het parlement verkozen.

› In de aanloop naar de verkiezingen moest de HDP het wel ontgelden...

Ja, en niet alleen verbaal, als president Erdogan weer eens inhakte op de linkse opvattingen van de partij of de steun aan de Koerdische strijd voor meer autonomie. Er zijn ook tientallen aanslagen gepleegd op partijkantoren en manifestaties van de HDP. Dat heeft minstens vijf mensen het leven gekost en honderden anderen verwond. Wie er achter die aanslagen zaten, is nog niet bekend. President Erdogan en premier Davutoglu hebben ze wel veroordeeld. Ik heb in mijn eindrapportage over de verkiezingen gezegd dat de autoriteiten er alles aan moeten doen om de daders van deze aanslagen voor de rechter te brengen. Ik was het eens met premier Davutoglu toen hij dat geweld betitelde als aanslagen op het democratisch proces in Turkije.

› Kan de AK-partij deze nederlaag accepteren?

Dat valt te bezien. Op de avond van de verkiezingen bleef premier Davutoglu herhalen dat zijn partij verreweg de grootste van het land was gebleven en dus de echte winnaar van de verkiezingen was. Maar daarmee heeft hij weinig mensen overtuigd. In het hele land wordt de verkiezingsuitslag als nederlaag gezien, nog meer voor president Erdogan dan voor premier Davutoglu. Ik heb daags na de verkiezingen op mijn persconferentie in Ankara wel mijn complimenten uitgesproken voor het feit dat alle partijen, AK-partij inclusief, de uitslag van de verkiezingen aanvaard hebben. In veel landen waar de democratie nog niet echt geworteld is, zie je juist dat verliezers onmiddellijk beweren dat de uitslagen gemanipuleerd zijn. Niet in Turkije dus. Dat duidt erop dat het democratisch bewustzijn steviger wortels heeft gekregen en dat is goed nieuws.

› De verkiezingsuitslag was verrassend – maar hoe moet het nu verder?

Dat is de grote vraag. Voor de verkiezingen hebben partijen elkaar over en

weer uitgesloten. Maar na de verkiezingen zijn er slechts twee smaken: of er komt een coalitieregering, of nieuwe verkiezingen.

› Wat is je inschatting?

Moeilijk te zeggen. President Erdogan heeft na de verkiezingen premier Davutoglu gevraagd de mogelijkheden van een coalitieregering te onderzoeken. Veel kenners beweren dat de president hoopt dat dat onderzoek tot niks leidt en dat bij nieuwe verkiezingen zijn partij het verloren terrein zal weten te heroveren. Maar ondertussen wordt er wel volop gezocht naar coalities. Twee versies zijn mogelijk: een coalitie van de AK-partij met de nationalistische CHP. Samenwerking van de AK-partij met de HDP wordt over en weer nog steeds uitgesloten.

› Wanneer weten we meer?

Er is wettelijk vastgelegd dat er voor eind augustus een regering gevormd moet worden – en zo niet, dat er dan weer nieuwe verkiezingen komen. Wat het wordt, weten we dus pas eind augustus.

DEMIRTAS VERRASSEND POPULAIR

Selahattin Demirtas (1973) is de leider van de linkse Democratische Volkspartij (HDP). Bij de Turkse presidentsverkiezingen in 2014 behaalde hij verrassend 10 procent van de stemmen. Bij de parlementsverkiezingen van juni 2015 scoorde zijn HDP ruim 13 procent, goed voor 80 zetels in de 550 leden tellende 'Turkse Grote Kamer'. De HDP heeft vooral aanhang onder de Turkse Koerden en onder linkse Turken. Van de 80 Kamerleden zijn er 30 vrouw. Ter vergelijking: de rechts-nationalistische MHP heeft evenveel zetels, maar telt slechts vier vrouwen in de fractie. Tijdens de verkiezingscampagne werd van verschillende kanten gewezen op de overeenkomsten in optreden van Syriza-leider Alexis Tsipras in Griekenland en HDP-leider Selahattin Demirtas in Turkije. De HDP maakt in de parlementaire assemblee van de Raad van Europa, deel uit van Verenigd Links, waartoe ook Syriza en de SP behoren.

CONCRETE MAATREGELEN TEGEN ONGELIJKHEID

Tekst: Tijmen Lucie

Waarom grote economische ongelijkheid een probleem is, is de afgelopen jaren uit diverse studies duidelijk geworden. Maar oplossingen om er iets tegen te doen, ontbreken veelal of zijn weinig realistisch. Het nieuwe boek van de gerenommeerde Britse econoom Anthony Atkinson brengt hier verandering in.

Spraakmakende werken als *Capital in the 21st Century* van Piketty, maar ook boeken als *The Spirit Level* van Wilkinson en Pickett en *The Price of Inequality* van Stiglitz hebben ertoe bijgedragen dat ongelijkheid – inclusief de negatieve gevolgen ervan voor de gehele samenleving – definitief op de kaart is gezet. In al deze boeken staat de analyse van inkomens- en vermogensongelijkheid centraal. Anthony Atkinson zet een volgende stap. In *Inequality. What can be done?* komt hij met vijftien voorstellen en vijf ‘ideeën om na te streven’, om de grote economische ongelijkheid in Groot-Brittannië te verminderen.

Atkinson, die door Piketty als zijn voorbeeld wordt beschouwd, is een autoriteit op het gebied van ongelijkheidsonderzoek. Al sinds de jaren zestig doet hij onderzoek naar de historische ontwikkeling van de verdeling van inkomen en vermogen. Twintig jaar geleden baarde Atkinson opzien door in een veelbesproken lezing voor de Britse Royal Economic Society te stellen dat er in de economische wetenschap nauwelijks nog aandacht was voor verdelingsvraagstukken.

BASISKAPITAAL

Mede dankzij Atkinson is daar inmiddels verandering in gekomen en dankzij hem ligt er nu ook een pakket aan voorgestelde maatregelen om de groeiende economische ongelijkheid tegen te gaan. Meest in het oog springende voorstellen zijn een duidelijk technologiebeleid van de overheid dat erop gericht is om de productiviteit en het welzijn van de werknemers te vergroten, een basiskapitaal dat iedereen bij het bereiken van de achttienjarige leeftijd als een soort erfenis ontvangt, een nationaal spaarsysteem met een gegarandeerd rendement, gegaran-

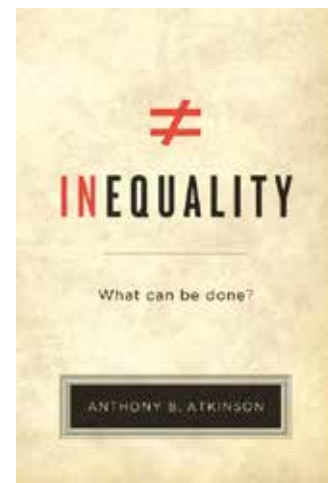
deerde banen bij de overheid tegen minimumloon voor werklozen, een progressieve inkomstenbelasting met een toptarief van 65 procent, een belastingkorting op het eerste deel van het inkomen dat verdiend wordt met werken en een inkomensafhankelijke kinderbijslag.

Atkinson komt niet slechts met oplossingen, maar gaat ook na of ze wel te betalen zijn en of één enkel land wel in staat is om deze maatregelen door te voeren in een geglobaliseerde economie. Beide potentiële bezwaren weerlegt hij overtuigend in het derde en laatste deel van zijn boek. Hij eindigt met een positieve boodschap. Vrij vertaald kom het erop neer dat als we bereid zijn om de grote rijkdom die we hebben, in te zetten ten behoeve van de uitdagingen van deze tijd (vergrijzing, klimaatverandering, mondiale onevenwichtigheden) en accepteren dat we de koek eerlijker moeten verdelen, dat er dan redenen voor optimisme zijn.

FOCUS OP GROOT-BRITANNIË

Wat dit een sterk boek maakt, is dat Atkinson aantoont dat de groeiende ongelijkheid niet onvermijdelijk is, maar dat er wel degelijk iets tegen gedaan kan worden, in de eerste plaats door de politiek. Een punt van bedenking is dat zijn voorstellen wel erg op Groot-Brittannië zijn gericht. Zo wees Piketty er in een recensie op nybooks.com al op dat het idee van een minimumbelasting voor multinationals door Atkinson wel wordt geopperd maar niet verder uitgewerkt. Hetzelfde geldt voor zijn idee over een ‘Wereld Belastingautoriteit’ en voor zijn voorstel over de verhoging voor ontwikkelingshulp voor rijke landen naar 1 procent van het bbp (in plaats van de huidige 0,7). Tegelijkertijd, zo merkt Piketty op, kun je de focus op Groot-Brittannië ook als positief beschouwen – omdat Atkinson

daarmee laat zien dat zijn plan van aanpak tegen ongelijkheid ook in andere landen toegepast kan worden (afhankelijk van de politiek-economische context) en dat zij niet hoeven te wachten totdat er eindelijk iets besloten wordt op internationaal niveau.

Anthony Atkinson
Inequality. What can be done?
Harvard University Press

INKOMEN UIT VERMOGEN: DE GROTE ONGELIJKMAKER

Tekst: Alman Metten

Het grootste deel van inkomen uit vermogen, in handen van de rijkste 10 procent, blijft buiten de inkomensstatistieken en wordt ook niet belast. Hierdoor bestaat een scheef beeld van de inkomensongelijkheid, wat versterkt wordt door de belastingvoordelen waar gefortuneerde personen van profiteren. Tijd voor een gelijke behandeling van inkomen uit arbeid en vermogen.

Het volledige artikel is te lezen op economenwebsite MeJustice:
www.mejustice.nl/artikelen/detail/inkomen-uit-vermogen-de-grote-ongelijkmaker

SP-WETHOUDER ARJAN VLEGENTHART BESTUREN MET BEHOUD VAN EIGEN KLEUR

Tekst: Tijmen Lucie

Sinds een jaar zit de SP samen met de VVD en D66 in het college van Amsterdam. Dat lijkt niet direct een voor de hand liggende combinatie, maar de SP heeft in korte tijd al het nodige binnengehaald. Arjan Vliegenthart, wethouder Werk, Inkomen en Participatie, blikt terug op een bewogen jaar.

› **Wat heeft de SP in 1 jaar meebesturen in Amsterdam bereikt?**

‘Als ik de belangrijkste zaken zou moeten noemen, zijn dat de 20 miljoen extra voor het bestrijden van de armoede, het niet verhogen van de huren voor de laagste inkomens, het op peil houden van de zorg – ondanks alle bezuinigingen die gepaard gaan met de decentralisaties – en het bouwen van nieuwe woningen in de stad.’

› **Welke punten heb je moeten inleveren?**

‘Meest in het oog springende besluit in het coalitieakkoord is dat de erfpacht eeuwigdurend wordt. Dat hadden we zeker anders gedaan als we het alleen voor het zeggen hadden gehad. Andere zaken hadden we wellicht anders ingevuld als we daartoe de mogelijkheid hadden gehad, zoals de bezuiniging van 25 miljoen op subsidies, maar die zijn niet in strijd met wat wij in het verkiezingsprogramma hadden staan.’

› **Kun je uitleggen hoe het systeem van erfpacht in elkaar zit en wat er gaat veranderen?**

‘Amsterdam kent nu een systeem van voortdurende erfpacht. Dat wil zeggen dat de grond van de gemeente is en dat de pacht die je betaalt wordt geïndexeerd op basis van de waardevermeerdering of vermindering van de grond. Het principe erachter is mooi: als de grond meer waard wordt, profiteert iedereen ervan via de inkomsten van de gemeente. Alleen in de praktijk leidde het tot grote uitvoeringsproblemen. Gewone mensen werden bijvoorbeeld gecon-

Foto: Bas Stoffelsen ©

Arjan Vliegenthart is namens de SP wethouder Werk, Inkomen en Participatie in Amsterdam. Eerder was hij Eerste Kamerlid en directeur van het Wetenschappelijk Bureau van de SP.

fronteerd met grote prijsstijgingen als de erfpacht opnieuw werd berekend. We gaan over naar een systeem waarbij de grond nog steeds van de gemeente is, maar waarbij de prijs van de grond alleen nog wordt vastgesteld op basis van inflatie en niet meer op basis van waardevermeerdering of vermindering. Dat geeft burgers meer zekerheid. Maar aangezien de grond in Amsterdam de afgelopen honderd jaar alleen maar duurder is geworden, mag je ervan uitgaan dat de erfpacht minder hard zal stijgen dan anders het geval was geweest. Daarnaast krijgen mensen de mogelijkheid om de erfpacht eeuwigdurend af te kopen, waardoor ze niet meer langs de

kassa hoeven om te betalen voor de grond waarop hun huis staat.’

› **Je hebt in april een aanvalsplan tegen armoede gelanceerd. Kun je toelichten wat dit plan concreet betekent?**

‘Het is een reeks aan maatregelen die ervoor moet zorgen dat de dikte van je portemonnee niet uitmaakt of je wel of niet mee kunt doen in Amsterdam. Zo mogen ouderen gratis gebruik maken van openbaar vervoer, komt er een gratis aanvullende ziektekostenverzekering voor mensen die dat niet kunnen betalen en krijgen meer werkende minima, onder wie veel zzp'ers, recht op ondersteuning. Ons aanvalsplan heeft speciale aandacht voor kinderen, omdat wij vinden dat het voor je kansen op een goede toekomst niet uit zou moeten maken waar je wieg staat. Daarbij moet je denken aan specifieke regelingen, als een laptop waarop scholieren hun huiswerk kunnen doen, of een kindpakket waarmee je de kosten die je maakt voor je kind kunt declareren. Met dit pakket kunnen kinderen die opgroeien in armoede nieuwe kleren kopen, gratis sporten, of naar een museum.’

› **Een ander aanvalsplan dat je hebt gepresenteerd is gericht tegen jeugdwerkloosheid. Wat houdt dit plan in?**

‘Wij investeren jaarlijks 28 miljoen euro in de bestrijding van jeugdwerkloosheid. Dat is nodig ook, want de jeugdwerkloosheid in Amsterdam is groot en ligt boven het landelijk gemiddelde. Probleem is dat we in Amsterdam een groep jongeren hebben die geen goede startkwalificatie heeft en moeite heeft om een baan te vinden. Van die jongeren begeleiden we er jaarlijks 5.200 terug naar school of naar een baan, zodat ze een goede kans krijgen om volledig mee te kunnen doen in de stad.’

Het PAROOL

Deel taal, brood
VVD moet door de pomp voor akkoord met PvdA

Alteit: in premiere
Wanhoop drijft Marokkaan naar Europa – per surfplank

Online leest
Geschild op Twitter kent soms geen grenzen

2 PS10 PS4

Ook arme Amsterdammer moet aan alles kunnen meedoen

20 miljoen extra voor mensen met laag inkomen

Het armoedebeleid van wethouder Arjan Vliegenhart is overgoten met een SP-rode tomaatensaus. Ontzorgen, meedoen, solidariteit zijn de kernwoorden in zijn 'aanvalsplan'. Dit is voor een groot deel pijnbestrijding.

WELKOM Een nieuwsgierige knie, een nieuwsgierig gezicht, een nieuwsgierig hart. Dat is de kern van het armoedebeleid van wethouder Arjan Vliegenhart (SP). Het is een beleid dat niet alleen mensen met laag inkomen helpt, maar ook mensen met andere problemen. Het is een beleid dat niet alleen mensen met laag inkomen helpt, maar ook mensen met andere problemen. Het is een beleid dat niet alleen mensen met laag inkomen helpt, maar ook mensen met andere problemen.

Op 22 april 2015 wijdde het Parool zijn gehele voorpagina aan het aanvalsplan tegen armoede.

› Een kwestie waar veel om te doen is, is werken zonder loon. Gaat dit college hier een einde aan maken in Amsterdam – en hoe denk je dat te bereiken?

‘Daar is al een einde aan gekomen. Tot voor kort werden mensen in Amsterdam naar werk begeleid door middel van participatieplaatsen. Meedraaien was bij deze banen soms belangrijker dan het leren van vaardigheden, waardoor mensen langere tijd bij een werkgever werkten zonder dat ze ervoor betaald kregen. Met het afschaffen van de participatieplaatsen, is feitelijk een einde gekomen aan werken zonder loon.’

› Hoe voorkom je dat er toch nog werken zonder loon plaatsvindt?

‘Ik sta in contact met de vakbeweging en als afdeling pikken we zelf ook mogelijke signalen op van werken zonder loon. Kijk, er is een discussie

gaande over wat er van mensen zonder baan verwacht mag worden. De wet schrijft daarbij een aantal dingen voor. Zo moeten mensen in de bijstand passende arbeid accepteren. Dat vind ik geen gek uitgangspunt, maar mensen moeten wel in de gelegenheid worden gesteld om een baan te vinden. Daarom hebben we de leerstages ontwikkeld en de perspectiefbanen die ik na de zomer hoop te kunnen introduceren. Tijdens de leerstages, die maximaal een half jaar duren, kunnen langdurig werklozen vaardigheden leren die ze kunnen helpen bij het vinden van een betaalde baan. Aan het einde van de stage krijgen ze door middel van een premie een inkomen dat gelijk staat aan het minimumloon voor vier dagen in de week. Daarnaast hebben we de perspectiefbanen, waarmee mensen op basis van cao-loon met een subsidie van de

gemeente weer werkervaring kunnen opdoen om daarna door te stromen naar een reguliere baan. Dat zijn manieren om de te hoge werkloosheid in Amsterdam te lijf te gaan en mensen perspectief op werk te geven. Want werken is meer dan geld verdienen, het geeft mensen ook een gevoel van eigenwaarde.’

› Waarom creëert de gemeente niet zelf banen voor langdurig werklozen?

‘Dat is ook een optie, die we aan het onderzoeken zijn. Het is wel lastig, want de gemeente heeft maar een beperkt aantal functies beschikbaar binnen het eigen apparaat. Maar we zijn in gesprek met organisaties die dicht bij de gemeente staan, zoals het gemeentelijke vervoerbedrijf (GVB) en scholen, om te kijken of we daar perspectiefbanen kunnen creëren.’

› Zijn er garanties bij de perspectiefbanen op een vaste baan?

‘Een van de criteria die we vastleggen is de intentie om mensen in dienst te nemen. Dit kun je nooit helemaal afdwingen, maar we hebben wel gekeken waar behoefte is aan nieuw personeel. Het GVB verwacht bijvoorbeeld dat in de komende tien jaar een derde van de werknemers met pensioen gaat of elders gaat werken. Hier zou je mooi perspectiefbanen kunnen inrichten, zodat mensen na een opleidingstraject een betaalde baan kunnen krijgen.’

› Hoe is het om te besturen met twee rechtse partijen?

› ‘Het wonderlijke van besturen is dat er twee kanten aan zitten. Enerzijds wil je iets met de stad bereiken. De SP verschilt daarin in veel opzichten met de VVD en D66, maar er zijn ook raakvlakken. Zo vinden wij net als D66 dat je moet investeren in onderwijs en staan wij aan dezelfde kant als de VVD in de discussie over de positie van de stadsdelen. Maar op een aantal terreinen heb je verschillende ideeën. Dan is het fijn dat je een coalitieakkoord hebt, waarin je de buit enigszins verdeeld hebt en op basis waarvan je bestuurt. Dat is de politieke kant. Daarnaast heb je de kant van het dagelijkse werk, waarbij het belangrijk is dat je elkaar de ruimte geeft en elkaar wat gunt. Dat gaat tot nog toe goed. Er is dit jaar veel naar buiten gekomen dat het stempel van de SP

- Gemeente Amsterdam stopt met marktwerking in de thuiszorg** (Red box, stethoscope icon)
- Afvalstoffenheffing omlaag, hondenbelasting wordt afgeschaft** (Green box, Euro coin icon)
- Gratis sport voor kinderen uit arme gezinnen, Gratis openbaar vervoer voor arme ouderen, Gratis aanvullende zorgpolis voor minima, 15.000 extra huishoudens kunnen beroep doen op armoedevoorzieningen** (Teal box, wallet icon)
- 3200 leraren krijgen een lerarenbeurs waarmee zij zich kunnen bijscholen** (Purple box, notepad icon)
- 21.000 werkloze jongeren gaan weer naar school of aan het werk** (Orange box, school building icon)
- Oplossen wachtlijsten bij sportverenigingen** (Blue box, soccer ball icon)
- 20% meer duurzame energie, 20% energiebesparing** (Pink box, sun icon)
- 5000 nieuwe woningen per jaar, Zes buurten versneld opknappen** (Orange box, house icon)
- Extra geld naar kleine kunstinstellingen** (Grey box, art gallery icon)

De successen van een jaar meebesturen in Amsterdam.

draagt, maar ook dingen die het stempel van D66 of van de VVD dragen. Dat moet je van elkaar accepteren.'

› **Hoe voorkom je dat je hun manier van denken gaat overnemen?**

'Om te besturen met behoud van eigen kleur is het van belang dat je dicht bij je eigen partij blijft en dat er veel contact is tussen wethouders, fractie, afdelingsbestuur en leden. Daar hebben we het afgelopen jaar voor gezorgd door discussie- en informatieavonden te organiseren en door als wethouders aanwezig te zijn bij vergaderingen van het afdelingsbestuur en van de fractie. Zo bepalen we de koers. Altijd met steun van de eigen achterban en door te blijven discussiëren met onze eigen mensen. Dat is heel belangrijk. Als je voortdurend je gezicht laat zien, met mensen spreekt en de verhalen die je hoort meeneemt naar het college, ben je hopelijk in staat om te laten zien dat je besluiten het stempel van de SP dragen. Ik denk dat we daar aardig in geslaagd zijn.

We hebben de afbraak van de sociale woningbouw die vanuit Den Haag in gang is gezet redelijk tegen weten te houden, we hebben de langdurige zorg, jeugdzorg en re-integratie ondanks alle bezuinigingen grotendeels op peil weten te houden en we doen veel aan de bestrijding van armoede en jeugdwerkloosheid. Daar zit veel in van wat wij in ons verkiezingsprogramma in Amsterdam hadden staan en van de drieslag menselijke waardigheid, gelijkwaardigheid en solidariteit die wij als SP voorstaan.'

› **Hoe blijf je een actiep partij als je tegelijkertijd een bestuurderspartij bent?**

'Belangrijk is om te beseffen dat iedereen binnen de partij een eigen rol heeft die een bepaalde verantwoordelijkheid met zich meebrengt en die soms met een ander kan botsen. Maar zonder wrijving geen glans. Op het moment dat je alles strak trekt, verlies je per definitie de mogelijkheid om actie te voeren. Als je erkent dat

iedereen binnen de partij een eigen functie heeft en dat meningsverschillen voorkomen, heb je die mogelijkheid wel. Door acties te voeren op de terreinen waar Laurens (Ivens, wethouder Bouwen, Wonen en Dierenwelzijn, -red.) en ik actief zijn, kun je elkaar helpen. Een mooi voorbeeld hiervan is de Van der Pekbuurt in Amsterdam-Noord, waar sociale huurwoningen met de sloop werden bedreigd en waar de SP samen met de bewoners net zo lang actie heeft gevoerd totdat Laurens als wethouder kon besluiten om de buurt te renoveren.'

› **Hoe reageren mensen in de stad op het feit dat de SP in het college zit?**

'Over het algemeen opvallend positief. Hoewel veel Amsterdammers niet zullen weten wie er in het Amsterdamse college zitten, hoor ik regelmatig van mensen dat ze blij zijn dat onze partij meedoet en dat we het ook inhoudelijk goed doen. Ik was laatst op een avond voor nieuwe leden en daar vertelde iemand dat hij lid was geworden omdat we in Amsterdam in het college zitten en hij graag een steentje wil bijdragen om dat een succes te laten worden. Het zal een uitzondering zijn, maar leuk is het wel. Daarnaast krijgen we als afdeling veel e-mail. Mensen hebben toch andere verwachtingen van onze partij nu we in het college zitten. Door veel te blijven praten en uit te leggen wat we doen en waarom, nemen we hen hopelijk mee in waar we mee bezig zijn.'

› **Je bent nu een jaar wethouder in Amsterdam. Kun je één positief en één negatief punt noemen van het afgelopen jaar?**

'Ik ben positief verrast door de inzet en loyaliteit van de ambtenaren, die bereid zijn geweest om hard voor mij te werken en mij wegwijs te maken in mijn nieuwe baan. Het meest negatieve is voor mij zonder enige twijfel het opstappen van Maureen van der Pligt geweest (voormalig SP-raadslid in Amsterdam, -red.). Je begint als partij samen aan een klus en dan doet het pijn als iemand besluit om haar zetel op te geven, omdat zij zich niet langer kan vinden in de koers van de partij. Ik had graag gezien dat dat anders was gelopen.'

BELASTINGONTWIJKING

‘ZOWEL ONTWIKKELINGSLANDEN ALS NEDERLANDSE BURGER ZIJN DE DUPE’

Tekst: Tijmen Lucie

Ontwikkelingslanden verliezen naar schatting anderhalf keer zoveel aan belastingontwijking en –ontduiking als wat zij aan ontwikkelingshulp binnenkrijgen. Nederland is een van de landen die belastingontwijking door multinationals op grote schaal mogelijk maakt. Ook de Nederlandse burger betaalt daar de rekening voor, stelt Esmé Berkhout van Oxfam Novib.

› **Van 13 tot en met 16 juli vond in de Ethiopische hoofdstad Addis Abeba de VN-top *Financing for Development* plaats. Wat voor conferentie was dit?**

‘Dit was een top waarbij vooral ministers van Ontwikkelings-samenwerking aanwezig waren. De vraag die centraal stond was hoe de nieuwe duurzame ontwikkelingsdoelen gefinancierd gaan worden. Later dit jaar, in september, moeten deze namelijk in New York worden vastgesteld door de Verenigde Naties.’

› **Welke onderwerpen stonden op het programma?**

‘Zowel de financiering door rijke landen als de rol van de private sector in ontwikkelingssamenwerking kwamen aan bod. Daarnaast is gesproken over hoe overheden in ontwikkelingslanden zelf meer inkomsten kunnen genereren door hun belastingstelsel verder op orde te brengen en hoe voorkomen kan worden dat ontwikkelingslanden geld verliezen door belastingontwijking en –ontduiking. Kortom: een heel scala aan financieringsmogelijkheden.’

› **Welke beslissingen hadden er volgens Oxfam tijdens deze top genomen moeten worden?**

‘De top had moeten leiden tot concrete toezeggingen over financieringsstromen, maar die zijn helaas uitgebleven. De rijke landen hebben

Foto: Anadolu Agency ©

De VN-top Financing for Development in Addis Abeba.

wederom jaarlijks 0,7 procent van het nationaal inkomen aan ontwikkelingshulp toegezegd, zonder duidelijk te maken wanneer ze die doelstelling gaan halen. Datzelfde geldt voor investeringen van de private sector. Natuurlijk kunnen bedrijven een rol spelen in ontwikkelingssamenwerking, maar alleen als ze ook verantwoording afleggen over hun bijdrage aan ontwikkelingsdoelstellingen. Dat laatste is niet vastgelegd. Ook voor belastinghervormingen zijn geen harde afspraken gemaakt. Rijke landen hebben weliswaar toegezegd om belastingssystemen van ontwikkelingslanden te versterken en efficiënter te maken, maar nergens wordt deze vage belofte concreet gemaakt. Dit alles maakt de uitkomst uitermate zwak en je kunt je afvragen hoe dit akkoord bijdraagt aan de financiering van toekomstige ontwikkelingsdoelstellingen.’

› **Wat is er wel concreet afgesproken?**

‘De concrete toezeggingen betreffen vooral losse initiatieven. Zo wordt het pilot project *Tax inspectors without borders* verder uitgebreid. Een aantal instanties, waaronder de Nederlandse overheid, gaat ontwikkelingslanden

die daarvan gebruik willen maken helpen met het doen van audits (bedrijfscontroles). Een ander voorbeeld is het *Addis tax initiative*, waarmee de inzet voor het versterken van belastingautoriteiten van ontwikkelingslanden verdubbeld wordt. Dit zijn weliswaar waardevolle initiatieven, maar ze houden wel het huidige internationale belastingstelsel in stand, waarin belastingontwijking blijft bestaan en ontwikkelingslanden geen gelijke stem hebben. Daar hebben ontwikkelingslanden tot de een na laatste dag van de conferentie wel voor gestreden, maar ze hebben het uiteindelijk moeten afleggen tegen de rijke landen, die willen dat de besluitvorming in handen blijft van de OESO.’

› **Hoe beoordeel je het optreden van minister Ploumen, die Nederland vertegenwoordigde in Addis Abeba?**

‘Zij is een duidelijk voorstander geweest van het versterken van belastingautoriteiten van ontwikkelingslanden. Ook heeft zij aangedrongen op het herzien van belastingverdragen van Nederland met ontwikkelingslanden om ervoor te zorgen dat er minder misbruik kan

plaatsvinden via deze verdragen. Beide zijn goede initiatieven, maar verder steunt Ploumen de lijn van het ministerie van Financiën, dat volledig achter het OESO-proces staat en niet zit te wachten op een meer inclusief mondiaal proces. Maar als je de duurzame ontwikkelingsdoelen wilt halen in 2030, dan zul je nu al moeten zorgen voor een betere inbreng van ontwikkelingslanden in de discussie over een rechtvaardig internationaal belastingbeleid.'

› **Wat zijn de belangrijkste punten in het plan van aanpak van de OESO?**

'Het plan bevat 15 redelijk uitgewerkte punten. Wat goed is aan dit actieplan, is de nadruk op transparantie. Bedrijven moeten volgens de OESO meer rapporteren over waar en hoeveel belasting ze betalen en hoe dat in verhouding staat tot de economische aanwezigheid in een land (*country by country reporting*). Wat echter niet wordt aangepakt binnen de OESO-agenda is de internationale belastingwedloop, die leidt tot een race naar de bodem. Waar ook niets tegen wordt gedaan in het actieplan, is de ongelijke positie tussen rijke landen waar de hoofdkantoren van multinationals gevestigd zijn en belasting geheven wordt en arme landen waar de productie plaatsvindt of de grondstoffen vandaan komen, maar waar weinig tot geen belasting betaald wordt.'

› **Hoe groot is het probleem van belastingontwijking en -ontduiking voor ontwikkelingslanden en welke rol speelt Nederland hierbij?**

'Er circuleren verschillende cijfers. Grofweg lopen ontwikkelingslanden jaarlijks 100 miljard mis door belastingontwijking. Vanwege het gebrek aan transparantie is het moeilijk om een goede inschatting te maken. De werkelijke verliezen liggen waarschijnlijk nog hoger dan 100 miljard. Nederland draagt hier volgens onze berekening voor minstens 460 miljoen aan bij. Verder is het overduidelijk en internationaal bekend dat Nederland een doorsluistland is en dat we hier heel veel brievenbusmaatschappijen hebben. Tachtig van de honderd grootste bedrijven zitten in Nederland vanwege de fiscale voordelen en ons land doet actief mee aan de internationale belastingwedloop.'

Foto: H. P. Alting von Geusau ©

Esmé Berkhout zet zich als beleidsadviseur van Oxfam Novib in voor een wereldwijd eerlijk belastingstelsel. Voor meer informatie zie www.oxfamnovib.nl/OxfamNovib-Help-mee-Kom-in-actie-Stop-belastingontwijking.html

› **Wat moet er volgens Oxfam gebeuren om een halt toe te roepen aan belastingontwijking via Nederland?**

'We hebben lang gehamerd op het onrecht dat Nederland ontwikkelingslanden aandoet. Maar we merkten dat we in die discussie met de overheid niet verder kwamen. Ook door het gebrek aan cijfers. Door het verhaal te plaatsen in de context van de internationale belastingwedloop lukte dat beter, omdat we daarin duidelijk hebben kunnen maken dat ook Nederland een verliezer is. Grote Nederlandse bedrijven ontwijken immers net zo goed belasting via België of Ierland. Door de belastingwedloop tussen landen verschuift de belastingdruk steeds meer van bedrijf naar burger. Dat valt niet uit te leggen in een tijd waarin enorm bezuinigd wordt op sociale voorzieningen en veel mensen hun baan kwijtraken. Maar het valt ook niet uit te leggen in de context van de benodigde financiering voor duurzame ontwikkeling. Daarom zou er internationaal veel meer samengewerkt moeten worden om de belastingwedloop tegen te gaan. Niet alleen door wat mazen in de wet te dichtten, zoals de OESO doet, maar ook door te werken aan een geharmoniseerde belastinggrondslag in Europa, of aan minimum effectieve tarieven, waardoor bedrij-

ven een minimale hoeveelheid aan belastingen moeten bijdragen aan de schatkist.'

› **Wat doet Oxfam om mensen bewust te maken van het grote probleem van belastingontwijking?**

'We zetten hiervoor de gebruikelijke campagnetechnieken in, zoals een stunt bij een debat, Facebook, YouTube, Twitter en petities. We hebben hier met name het afgelopen jaar hard aan gewerkt, maar het blijft lastig om mensen te bereiken. We moeten nog meer het verhaal overbrengen van hoe belastingontwijking de burger in Nederland raakt. Daar gaan we de komende tijd alles aan doen.'

› **Jullie hebben ook een enquête gehouden onder de Nederlandse bevolking over belastingontwijking. Wat kwam hieruit naar voren?**

'De kennis over belastingontwijking verschilde per leeftijdscategorie. Ouderen en hogeropgeleiden waren beter op de hoogte van het bestaan van brievenbusmaatschappijen dan jongeren. Het verbaasde mij wel dat zoveel mensen nog niet bekend waren met belastingontwijking na alle aandacht in de media. Overigens was 85 procent van de ondervraagden het wel eens met de stelling dat belastingontwijking door bedrijven onrechtvaardig is. Maar er moet nog veel gebeuren in de bewustwording van het probleem van belastingontwijking om hier meer mensen tegen te kunnen mobiliseren.'

› **Hoe gaan jullie nu verder na de teleurstelling van de top van Addis Abeba?**

'Voor een aantal concrete beleidsmaatregelen blijven we aandacht vragen, zoals publieke *country by country reporting*. Hetzelfde geldt voor publieke openbaarheid over uiteindelijk gerechtigden (eigenaren van bedrijven en brievenbusfirma's). Ook gaan wij – eventueel samen met andere maatschappelijke organisaties – toezien op het naleven en concretiseren van de afspraken die in Addis Abeba zijn gemaakt. Daarnaast blijven we het probleem van de belastingwedloop aankaarten en blijven we pleiten voor een gelijkwaardige positie van ontwikkelingslanden aan de onderhandelingstafel.'

KLIMAATBELEID EU VOORAL IN BELANG VAN GROOTBEDRIJF

Tekst: Josje Beukema Foto: Jaco Klamer / Hollandse Hoogte ©

Te pas en te onpas beweert de Europese Commissie internationaal voorop te lopen met het klimaatbeleid. Maar in werkelijkheid loopt de Commissie aan de leiband van de grote bedrijven. Eind dit jaar moet in Parijs een nieuw internationaal akkoord over de bestrijding van klimaatverandering gesloten worden. De vooruitzichten zijn somber.

Bedrijfsleven en politiek zijn binnen de EU sterk met elkaar verweven. Neem Eurocommissaris Cañete, die verantwoordelijk is voor klimaat en energie. Al bij zijn benoeming lag hij hevig onder vuur vanwege belangenverstrengeling. Hij had namelijk aandelen ter waarde van 619 duizend euro in twee Spaanse oliebedrijven, waar zijn zwager ook nog eens directeur van was. Nadat dit bekend werd, verkocht hij zijn aandelen, beweerde dat schoonfamilie geen familie is en daarmee was de koos voor de Europese Commissie af. Terwijl uit een onderzoek van Transparency International ook nog naar voren was gekomen dat 94 procent van de lobbyisten die toegang kreeg tot Cañetes kantoor vertegenwoordigers van het bedrijfsleven waren, vooral uit de zware- en olie-industrie.

DE VERVUILER BETAALT NIET

Hoewel de EU zichzelf graag afficheert als voortrekker in het klimaatdebat, zijn bij die rol wel wat kanttekeningen bij te plaatsen. Neem bijvoorbeeld het zogenoemde 'emissiehandelsplan' (ETS), dat de hoeksteen van het Europees klimaatbeleid moet vormen. Dit plan, dat is bedacht door de Europese Commissie om bedrijven aan te moedigen om duurzamer te worden, zou zo uit de koker van een multinational kunnen komen. Wie bedenkt immers een systeem van verhandelbare emissierechten voor de uitstoot van broeikasgassen, die afhankelijk van de markt goedkoper of duurder worden en waar multinationals die enorm veel energie verbruiken, zoals luchtvaartmaatschappijen en wegtransportbedrijven, van zijn vrijgesteld? De Europese Commissie maakte vlak voor de zomer ook nog eens bekend dat bijna de helft van alle emissierechten gratis zal

worden weggegeven aan energie-intensieve bedrijven. Dit systeem zal dus nooit werken.

Diezelfde Europese Commissie werkt ook nog eens aan verschillende handels- en investeringsverdragen waarin milieubelangen ondergeschikt zijn aan die van het bedrijfsleven. Meer distributie van goederen wereldwijd leidt hoe dan ook tot meer uitstoot van broeikasgassen. Een ander teken aan de wand is dat bij de in alle handelsakkoorden opgenomen geschillenbeslechting (ISDS), investeringen van bedrijven zwaarder wegen dan milieubeleid. Toen de Duitse regering naar aanleiding van de kernramp in Fukushima in 2011 besloot om te stoppen met kernenergie, kreeg het land een miljardenclaim aan de broek van de Zweedse kolen- en kernenergie-reus Vattenfall. Dit kon, omdat er een bilateraal verdrag bestond tussen Duitsland en Zweden, waarin deze vorm van private geschillenbeslechting was opgenomen. Andere landen, die bijvoorbeeld schaliegaswinning willen verbieden, kunnen soortgelijke claims verwachten.¹ Alle mooie woorden ten spijt, komen deze verdragen er dus op neer dat de belangen van de grote, internationale bedrijven voorop staan – niet die van het milieu. Dit maakt wederom duidelijk dat de EU toch vooral een neoliberal project is, dat in dienst staat van het grootkapitaal.

CREATIEVE DESTRUCTIE

Het probleem is dat milieubeleid niet samengaat met hoe bedrijven werken. In de vrije markteconomieën wordt de concurrentie steeds feller. Minister

¹ Zie ook de Tribune van januari van dit jaar: *De totale uitverkoop van de democratie: Multinationals grijpen de macht via arbitrage*

Kamp moedigt zelfs creatieve destructie aan, om met voortdurende innovatie de concurrentiestrijd almaar gaande te houden en het hoofd te bieden. Je moet je dus als bedrijf voortdurend aanpassen, oude producten en werkwijzen overboord gooien en nieuwe technologieën bedenken om te kunnen overleven. Bedrijven die bezig zijn met overleven, hebben geen oog voor langetermijnbelangen. Het vervelende aan milieudiscussies is dat veel gevolgen pas na verloop van tijd zichtbaar worden. Er is dus geen enkele prikkel voor bedrijven om langetermijnbelangen, zoals een goed milieu, mee te nemen in hun beleid. Toch is het ook in hun belang om rekening te houden met klimaatverandering. Extra kosten als gevolg van schade en verlies door extreme weersomstandigheden zullen immers ook bedrijven treffen. Nu zijn er economische modellen die maatschappelijke en langetermijnbelangen wel meewegen, maar die worden nauwelijks toegepast. Zo heeft de OESO berekend dat de economie wereldwijd zal krimpen met 0,7 à 2,5 procent als er niets verandert aan het huidige beleid tegen klimaatverandering.

NOORDPOOL-OLIE EN NEDERLANDSE TORNADO'S

Anderen zijn nog pessimistischer. Neem Naomi Klein, zij stelt in haar laatste boek dat het marktdenken dat de publieke ruimte domineert onmogelijk kan samengaan met een effectief klimaatbeleid, omdat de economie steunt op het maken van (meer) winst. Meer winst betekent meer productie en dus een blijvende aanslag op de natuurlijke hulpbronnen van deze aarde. We kunnen helaas niet zomaar omschakelen naar een 'schone' economie, die haar energie volledig haalt uit zonne- en

Zwaarste julistorm sinds 1901 treft camping in het Noord-Hollandse Petten.

windenergie. Multinationals zijn daar in elk geval zeker niet toe bereid. Shell staat op het punt om naar olie te gaan boren op de Noordpool, wat een verdere bedreiging vormt voor het fragiele ecosysteem. En dat alleen maar om nog meer winst voor de aandeelhouders te behalen. Grote overheidsinvesteringen en andere maatregelen vanuit de overheid zijn dus onmisbaar in de strijd tegen klimaatverandering. Overheidsingrijpen gaat echter in tegen het neoliberale denken dat tegenwoordig regeert, waarbij de markt als oplossing voor alle maatschappelijke problemen wordt gepresenteerd. Dat moet veranderen.

Zijn de zorgen over een veranderend klimaat nu terecht, of valt het allemaal wel mee? Het is moeilijk om precieze voorspellingen te doen: tegenover het scenario van opwarming van de aarde

staat dat van een nieuwe ijstijd. Maar die laatste voorspelling is uiterst onzeker. We weten wel dat de recente hittegolf van begin juli, waarbij temperaturen werden gemeten in De Bilt van meer dan 33°C in de toekomst vaker zal voorkomen. Terwijl dit soort hittegolven zich rond 1900 slechts één keer in de dertig jaar voordeden, is dat nu eens in elke drie jaar. Het stijgen van de zeespiegel, als gevolg van het smelten van ijskappen, kan op langere termijn ook desastreuze gevolgen hebben voor Nederland. Amersfoort aan Zee is niet meer ondenkbaar, als er geen maatregelen worden getroffen. Wie had kunnen denken dat we hier tropische stormen, orkanen en zelfs tornado's zouden krijgen? Of dat bijna iedere zomer extreem hete dagen kent? Meteorologen zien dit al lang niet meer als toevalligheden: er is een trend en die is bepaald niet fijn.

Wereldwijd zijn de gevolgen nog extremer. Denk aan het verdwijnen van complete gletsjers en de droogtes en overstromingen die in aantal en hevigheid toenemen. Bovendien, als we frequenter te maken krijgen met extreme weersomstandigheden, gaat dat ten koste van onze voedselproductie. Oogsten zullen vaker mislukken als gevolg van droogtes of overstromingen, waardoor de voedselprijzen verder opgedreven worden. De mens is bezig het klimaat op aarde te veranderen, met natuurrampen tot gevolg, zoals superstorm Sandy die de oostkust van de VS raakte in 2012 en aan 53 mensen het leven kostte. Of tyfoon Haiyan die in 2013 over de Filipijnen raasde en maar liefst 6.300 slachtoffers maakte en ervoor zorgde dat vele anderen hun huis kwijtraakten, afgesloten werden van elektriciteit en maanden zonder sanitaire voorzieningen moesten leven. Wij in het

Als we frequenter te maken krijgen met extreme weersomstandigheden, gaat dat ten koste van onze voedselproductie

Westen kunnen ons nog wel redden met nieuwe bouwwerken die de zee op afstand houden, maar dat geldt helaas niet voor arme landen als de Filipijnen of Bangladesh.

DUBIEUZE SPONSORS VN-KLIMAATCONFERENTIE

Op 30 november van dit jaar vindt in Parijs de 21e VN-klimaatconferentie plaats, waar een nieuw internationaal bindend klimaatverdrag gesloten moet worden dat de opvolger zal worden van Kyoto. De verwachtingen zijn minder hoog gespannen dan zes jaar geleden in Kopenhagen, maar het is desalniettemin een belangrijk moment in de strijd tegen klimaatverandering. De vooruitzichten zijn echter somber. Alle landen is gevraagd om ruim voor de start van de conferentie een plan in te dienen over wat zij als bijdrage kunnen en willen leveren om klimaatverandering tegen te gaan. Tot nu toe hebben 17 landen (inclusief Nederland via de EU) hun voorstel ingediend. Deze landen zijn verantwoordelijk voor 54 procent van alle uitstoot van broeikasgassen ter wereld. Het Nederlands Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) berekende dat deze voorstellen samen zullen zorgen voor nog geen vijfde van de reductie in uitstoot van broeikasgassen die nodig is om extreme klimaatverandering tegen te gaan. Anne-Marie Mineur van de SP zal een van de parlementariërs zijn die namens het Europees Parlement aan de klimaatconferentie in Parijs gaat deelnemen. Zij mag dan weliswaar niet direct mee onderhandelen, maar kan wel helpen de onderhandelaars scherp te houden. Daarbij zal natuurlijk allereerst de invloed van grote bedrijven ontmaskerd moeten worden: als SP accepteren we geen dubbele tongen. De conferentie in Parijs heeft echter een aantal zeer dubieuze sponsors uit de private sector. Meest in het oog springend zijn de hier al eerder genoemde energie-reus Vattenfall en Suez Environment, een Franse multinational die deel uitmaakt van een lobbygroep voor

schaliegas, waar vele veiligheids- en milieurisico's aan verbonden zijn.

Daarnaast moeten we de negatieve werking van de nieuwe handels- en investeringsverdragen op de agenda zien te zetten. We moeten er scherp op toezien dat niet enerzijds mooie, vaak vrijblijvend geformuleerde afspraken maken, die anderzijds weer geschonden worden met een beroep op investeringsbescherming.

ONZE INZET

Wat de SP betreft, zullen in ieder geval de volgende afspraken gemaakt moeten worden.

- Uitstoot van broeikasgassen moet in 2030 zijn verminderd met minstens 50 procent, ten opzichte van het niveau van 1990. Voor 2050 moeten we streven naar vermindering van uitstoot met 85-95 procent.
- Vaststellen van de ambitie voor 100 procent duurzame energie op de lange termijn.
- Om zuinig om te gaan met onze fossiele bronnen zal door landen in Europa beter samengewerkt moeten worden om duurzaam opgewekte energie van bijvoorbeeld zon of wind slimmer in te zetten.
- Op het vlak van energie-efficiëntie kunnen we nog veel meer doen om verlies van energie te voorkomen. We moeten streven naar gemiddeld 40 procent besparing in Europa, waarbij gekeken wordt naar wat haalbaar is voor elke lidstaat. Je zou bijvoorbeeld kunnen denken aan het beter isoleren van woningen en zuiniger maken van huishoudelijke apparaten en voertuigen. Deze initiatieven zijn ook nog eens goed voor de portemonnee.
- Om de overstap naar een duurzame economie te maken zijn investeringen van de overheid noodzakelijk, omdat deze in het begin nog niet winstgevend zullen zijn en bedrijven zich hier niet aan zullen willen wagen. Hier moeten bindende afspraken over gemaakt worden in het akkoord.

- Er moet solidariteit getoond worden met ontwikkelingslanden, die veel minder bestand zijn tegen de gevolgen van extreme weersomstandigheden. De investeringen die hiervoor nodig zijn moeten niet worden betaald uit een nieuw, bureaucratisch fonds, maar uit ontwikkelingsgeld. Om daarvoor de middelen te hebben, wil de SP dat wordt vastgelegd dat 0.8 procent van het nationaal inkomen naar ontwikkelingssamenwerking gaat. De klimaatconferentie in Parijs zal een belangrijk ijkpunt worden in de strijd tegen klimaatverandering, maar de verwachting is niet dat er ambitieuze maatregelen genomen zullen worden. We zullen dan ook na de conferentie moeten blijven strijden voor een klimaatbeleid dat ons echt zal beschermen.

Foto: archief Josje Beukema

Josje Beukema is fractiemedewerker voor de SP in het Europees Parlement.

BRONNEN

- *Earth Observatory* van NASA
- *Climate Pledge INCD Tool*, Planbureau voor Leefomgeving Nederland
- *Climate Change Fifth Assessment Report* van IPCC
- *'Lobby meetings with EU-policy makers dominated by corporate interest'*, Transparency International, 24 juni 2015
- Verschillende stukken UNFCCC
- *OECD Yearbook*, OESO, 2015
- *This changes everything*, Naomi Klein, 2014

BEDANK DE OVERHEID VOOR DE IPHONE

Tekst: Sandra Beckerman

De overheid is bureaucratisch, log, inefficiënt en remt vooruitgang? Door het verkleinen van de overheid zal de economie weer groeien? De kredietcrisis is niet veroorzaakt door de banken maar door de staatsschuld? Mythes, stelt econoom Mariana Mazzucato. De meest radicale, revolutionaire uitvindingen, van spoorwegen tot internet en van nanotechnologie tot medicijnen, zijn gedaan dankzij overheidssteun.

In haar boek *De ondernemende staat* rekent Mazzucato af met de mythe dat durfkapitaal risico's neemt in de eerste fases van nieuwe uitvindingen. De geschiedenis van het internet en de nanotechnologie laat zien dat de overheid nodig is om in de eerste fase, die lang duurt en veel risico kent, lef te tonen en te investeren. Van de 88 belangrijkste uitvindingen die gedaan zijn tussen 1971 en 2006, is in 77 gevallen het onderzoek betaald door de overheid.

DE IPHONE

De mythe gaat dat de iPhone een briljante uitvinding is van Apple en Apple-oprichter Steve Jobs. De werkelijkheid is dat Apple in vergelijking met concurrenten weinig uitgeeft aan onderzoek. De twaalf belangrijke onderdelen van de iPhone, zoals internet, touchscreen, GPS, de batterij en het geheugen, zijn uitgevonden dankzij overheidssteun. Een andere mythe is dat succes van bedrijven goed is voor iedereen, omdat het zorgt voor (belasting) inkomsten voor de overheid en voor werkgelegenheid. Apple creëert echter vooral veel slecht betaalde banen: de top 9 van Apple verdiende in 2011 evenveel als 95.000 gewone werknemers van het bedrijf bij elkaar. Volgens een schatting heeft Apple alleen al in 2011 in Amerika 2,4 miljard aan belasting ontweken door middel van belastingparadijzen als Nederland.

PARASIETEN

Ook de farmaceutische industrie wordt door Mazzucato parasitair genoemd. Farmaceuten rekenen exorbitante prijzen voor medicijnen, wat ze rechtvaardigen door te wijzen op hoge onderzoekskosten. In werkelijkheid komen de meest vernieuwende medicijnen al decennialang uit overheidslaboratoria. De farmaceutische industrie bezuinigt op

onderzoeksafdelingen en ontwikkelt vooral nieuwe varianten van al bestaande medicijnen. Tegelijkertijd zijn veel farmaceutische bedrijven bezig met het terugkopen van hun eigen aandelen, wat zorgt voor een stijging van de beurskoers en het inkomen van de CEO. De top tien farmaceutische bedrijven heeft de laatste tien jaar evenveel winst gemaakt als de rest van de vijfhonderd grootste bedrijven samen.

REVOLUTIE

Er is een revolutie nodig, en wel een groene revolutie. Zowel voor het klimaat als de economie zou het goed zijn als er een omslag komt naar duurzame energie en technologie. Deze revolutie kan, volgens Mazzucato, niet geleid worden door het bedrijfsleven. Het huidige niveau van investeringen door de overheid is echter te gering om impact te hebben. De ontwikkeling van internet, biotechnologie en nanotechnologie, laten zien hoe belangrijk het is dat de overheid een rol speelt in fundamentele en toegepaste wetenschap. Zogeheten durfkapitaal kiest vooral voor snelle, veilige opties, terwijl radicale vernieuwing alleen voortkomt uit het nemen van risico. De overheid durft meer risico te nemen en is minder ongeduldig. Mazzucato pleit er dan ook voor dat de overheid, net zoals voorheen, kiest voor langdurige investeringen om te zorgen dat de groene revolutie een succes wordt.

IT'S THE STATE, STUPID!

De overheid zorgde voor de grootste wetenschappelijke doorbraken. Maar nu we de overheid onterecht hebben afgeschreven, stagneert de wetenschap. Ook zijn de lusten en lasten oneerlijk verdeeld: de overheid neemt risico's, maar de winsten zijn voor private partijen. Google maakt bijvoorbeeld enorme winsten, terwijl de staat, die betaalde voor het

onderzoek dat het algoritme van Google opleverde, er niets voor terugkrijgt. Tegelijkertijd pleiten bedrijven als Google en Apple voor nog minder belasting en minder regels.

Mazzucato daarentegen wil juist een grotere overheid, die meer investeert in nieuw, risicovol onderzoek. Opbrengsten van onderzoek moeten in haar visie worden gebruikt om nieuw onderzoek te financieren. Overheid en bedrijfsleven zouden volgens Mazzucato op symbiotische wijze met elkaar moeten samenwerken.

Dit boek, oorspronkelijk geschreven als pamflet om de Britse overheid te weerhouden van bezuinigingen op de wetenschap, biedt veel voorbeelden en argumenten om de strijd met de ideologie van meer markt en minder overheid aan te gaan. Daarnaast zet het boek aan tot nadenken over hoe we onderzoek en innovatie beter zouden kunnen organiseren.

Mariana Mazzucato
De ondernemende staat.
Waarom de markt niet zonder overheid kan
Uitgeverij Nieuw Amsterdam

HET WORDT TIJD DAT LINKS DE SOCIAALDEMOCRATIE OPGEEFT

Tekst: David Hollanders

Het partijprogramma van de PvdA is links. In verkiezingstijd zijn de uitspraken van de PvdA-lijsttrekker links. De rapporten van het Wetenschappelijk Bureau zijn links. Maar als na de verkiezingen een coalitie met de PvdA gevormd is, dan is het beleid rechts.

Iedereen die links is, kent de totale verbijstering die na korte tijd overgaat in woede, als de PvdA in de regering komt en de rechtse koers niet presenteert als compromis, maar voluit verdedigt. Zo ging het in 1994. Zo ging het in 1998. Zo ging het in 2006. En zo ging het ook na 2012.

Hoe valt het gapende gat tussen woord en daad te begrijpen? Natuurlijk, coalitievorming gaat niet zonder compromissen. In het boek *The Extreme Centre* stelt de auteur Tariq Ali echter een andere verklaring voor. De verklaring is doodeenvoudig. De sociaaldemocraten handelen niet links omdat zij niet links zijn. Ali's boek gaat weliswaar vooral over Labour in Engeland en over de Amerikaanse Democraten, maar is bedoeld als beschrijving van alle sociaaldemocratische partijen.

De sociaaldemocratie is volgens Ali na de val van de Berlijnse muur feitelijk toegetreden tot het 'extreme centrum'. Het extreme centrum verdedigt het kapitalisme. In Nederland werd dit gesymboliseerd door Wim Kok die de 'ideologische veren afschudde'. Eerste kenmerk van het extreme midden is dat politici die er deel van uitmaken na hun politieke loopbaan door het bedrijfsleven beloofd worden. Tony Blair, Bill Clinton en Gerhard Schröder werden multimiljonair en ook Wouter Bos (KPMG) en Wim Kok (ING/Shell) verzilverden hun politieke netwerk. Daarmee wordt duidelijk welke belangen eigenlijk gediend worden. Tweede kenmerk is dat het extreme centrum de inkomsten van de staat uitholt door privatiseringen. Hiermee samenhangend worden publieke sectoren als zorg, onderwijs en huisvesting wingewesten

voor het kapitaal – en een lucratieve opvangplek voor oud-politici die tot het extreme centrum behoren. Politici van het extreme midden worden door het bedrijfsleven beloofd voor goed gedrag. Als ze zich toch niet aan het neoliberale script houden, dan worden zij door de media aangevallen. De media zijn immers in handen van grote investeerders. Politici nemen daarmee permanent de eisen van de media en grootbedrijven over. Zodra politici gekozen zijn, zijn kiezers onbelangrijk. Als ze zoveel jaar later weer belangrijk worden, dan worden miljoenen uitgegeven aan politieke marketing. En dus steunde Labour de invasie in Irak, steunen de Democraten altijd bezuinigingen (behalve op het leger) en wordt elke grootbank altijd en overal gered.

WAT KAN LINKS HIER TEGENOVER STELLEN?

De eerste voorwaarde is volgens Ali om te breken met de sociaaldemocratie. Het extreme centrum zal de eigen geprivilegieerde positie niet opgeven. Ali stelt dat er zelfs op lokaal niveau niet samengewerkt moet worden. De tweede voorwaarde is het organiseren van de massa. Ten derde zal er gemobiliseerd moeten worden op meer thema's dan alleen arbeid. Zo is de Scottish National Party zowel links als "nationalistisch". Podemos is links maar ook anti-corruptie (of liever, het laat de aanval op corruptie niet over aan rechts).

Ali behandelt in zijn boek ook nog een aantal andere zaken, zoals de NAVO, de opkomst van China en de euro. Rode draad is dat verandering niet van buiten zal komen. China zal de VS de komende decennia niet kunnen aantasten, een oud project als de NAVO wordt voor nieuwe kapitalistische doeleinden aangewend en een nieuw project als de euro institutionaliseert de belangen van grootbedrijven.

Links zal het dus zelf moeten doen. Dit is uiteraard ook relevant voor

Nederland, waar het extreme centrum (D66, VVD, PvdA en het CDA) sinds 1994 Nederland meer en meer tot een op export gericht lagelonenland heeft gemaakt, tot een belastingparadijs voor multinationals en tot een nog trouwere bondgenoot van de VS. De PvdA heeft consequent en compromisloos voor deze koers gekozen. Het wordt tijd om de partij niet meer te zien als (potentieel) links, maar als trouwe bondgenoot van bankiers, belastingontduikers en consultants. De kopstukken worden tenslotte zelf bankier of consultant na een kortstondig politiek intermezzo. De sociaaldemocratie heeft nu zo vaak rechts gehandeld, dat wie haar nog als links ziet aan zelfbedrog doet. Het extreme centrum zal dat zelfbedrog zo lang mogelijk in stand houden. Kranten zullen nog jaren volstaan over het verraad van de PvdA. Er is echter niets dat het extreme midden meer plezier doet dan de woede na weer een gebroken verkiezingsbelofte. Die woede duidt op nog bestaande hoop, die bij de volgende verkiezingen weer aangesproken kan worden. Het opgeven van de hoop is daarmee volgens Ali de voorwaarde om werkelijk iets te bereiken.

Tariq Ali
The Extreme Centre: a Warning
Uitgeverij Verso

IN MEMORIAM KAREL KOSTER (1951-2015)

Karel Koster met Harry van Bommel op werkbezoek bij de marine in Den Helder.

Op 18 juni jongstleden overleed onze zeer gewaardeerde collega, de vredesactivist Karel Koster. Karel was sinds 2007 werkzaam bij het Wetenschappelijk Bureau en de Tweede Kamerfractie van de SP. Ook schreef hij regelmatig artikelen voor Spanning over geopolitiek en defensie. Als eerbetoon aan Karel staan hieronder de teksten die zijn collega's en vrienden Guido van Leemput en Jasper van Dijk uitspraken bij zijn afscheid.

Tekst: Guido van Leemput

Het was het najaar van 1980 toen ik, als dienstplichtig soldaat, naar het congres van de Bond voor Dienstplichtigen ging. Daar werd gediscussieerd over de werkzaamheden voor het volgende jaar. Besloten werd dat we ons, met de paar soldatenleden die bij de Bond waren aangesloten, zouden storten op het kernwapenwerk. Dat werd het politieke doel. Het Komitee Soldaten tegen Kernwapens werd het middel. Daarmee zou geprobeerd worden een veel ruimere groep van soldaten te bereiken dan het handjevol dat we zelf waren. De Nederlandse

legerleiding én de hele NAVO moest getoond worden dat de gewone soldaten niet voornemens waren bereidwillig mee te gaan in de voorbereiding van een atoomoorlog. Kernontwapening was het devies, hoe dan ook. 'Eenzijdige kernontwapening', werd dat genoemd. Het voorstel kwam uit de afdeling Utrecht – de afdeling van Karel – en het was, denk ik, de eerste keer dat ik Karel ontmoette. 1981 werd het jaar dat Soldaten tegen Kernwapens aan de weg timmerde. Ik demonstreerde in uniform, Karel regisseerde.

Het was de lente van 1982 dat ik in het lokaal van de Bond voor Dienstplichtigen in Amsterdam aan de Soldatenkrant werkte, toen Karel binnenkwam. Hij was bepak en bezakt met de kranten die hij had meegenomen uit het kantoor van het Komitee Zuidelijk Afrika, waar hij archiefwerk deed. Hij schakelde de ouderwetse buizenradio in en zocht over de schaal tot hij hoorde: 'This is the World service of the BBC. The news is read to you by....' Karel boog zich naar de luidspreker en maakte nauwkeurig aantekeningen van het verslag van de oorlog om de Falklands. Hij was enthousiast over de kwaliteit van de Britse radiozender. Die informatie vergeleek hij vervolgens met de internationale pers die hij had meegebracht om er zijn eigen analyse van de situatie in de zuidelijke Atlantische Oceaan van te maken. Een discussie volgde over het zinloze

‘partij kiezen’; het Argentinië van de junta of het Engeland van Thatcher. Vredespolitiek kiest voor vrede, niet voor een land.

Het was de zonnige 2e augustus van 1990 dat Irak Koeweit binnenviel en ik heel lang met Karel aan de telefoon hing. Hij was zich al weken bewust van de oplopende spanningen tussen Irak en Koeweit en de vergaande betekenis van deze zet. We waren er van doordrongen dat het einde van de Koude Oorlog dat zich toen aftekende (en waarin de Sovjet-Unie nog maar een paar weken zou bestaan) vervangen zou worden door het interventietijdperk. In de analyse van AMOK uit 1983, zou de oprichting van het Amerikaanse Centrale Commando (Centcom) en de daarbij horende opbouw van grootschalige militaire interventiecapaciteit in het Midden-Oosten belangrijk worden voor de internationale politiek. Het was nu zover. Karel was zich bewust van de noodzaak een vredesbeweging op te bouwen die opkwam tegen interventieoorlogen in het olierijke Midden-Oosten. Geen bloed voor olie. Op 31 augustus 1990 propten zich 103 mensen in het kelderkantoor van AMOK in Utrecht om het Komitee Anti Golfoorlog op te richten.

Het was de eerste week van juli 1995 toen we met enkele mensen van AMOK op het balkon van het kantoor van AMOK-Maritiem in Amsterdam zaten. Hoewel er een Turkse antimilitarist op bezoek was, hadden we het over Karels analyse van de gebeurtenissen in Srebrenica. Hij ging met zijn vinger langs de regels van een Duitse krant (de Frankfurter Rundschau, dacht ik, of de Frankfurter Allgemeine, of de Süddeutsche Zeitung misschien, alles kan) en was opgewonden over de vreselijke gevolgen die hij zag opdoemen als de Serviërs hun plannen zouden doorzetten. De gevreesde inname van de ‘veilige enclave’ en het echec van de Nederlandse blauwhelmenpolitiek. Aan de hand van een verslag van het slagveld, dat hij als altijd vergeleek met andere bronnen, deed hij zijn voorspellingen; ‘my educated guess’ zoals hij het zelf vaak zei. In mijn herinnering zat hij er nooit ver van af. Een paar weken geleden vroeg ik hem wat hij als zijn meest succesvolle

project in de ruim veertig jaar van zijn werkzame leven beschouwde. ‘De werkgroep Eurobom’, was het prompte antwoord. Het project waarin hij met een gezelschap gerenommeerde vredesonderzoekers samenwerkte met dissidente militairen en diplomaten om de kernbewapening te stoppen. Diplomatie en verzet hoog in het apparaat. Niet zozeer over de verspreiding van kernwapens over de wereld ging het, maar over de kernwapens in de landen die ze al hadden en waarmee ze denken te kunnen bepalen hoe het moet in de wereld. Hij werkte daarvoor samen met de burgemeester van Hiroshima in de beweging Burgemeesters tegen Kernbewapening en met Amerikaanse diplomaten die genoeg van hadden van de eigen kernwapenpolitiek en over veel meer informatie beschikten dan de Europese vredesonderzoekers. Hij werkte samen met Nederlandse politici zoals de huidige minister van Buitenlandse Zaken, Bert Koenders. Het leidde in 2006 tot zijn boek *Nucleaire ontwapening, nog steeds bittere noodzaak*. Hij had het idee dat zijn kennis en vaardigheden het meest effectief waren in dat project.

Dit zijn maar vijf voorbeelden uit veel meer treffende en kleurrijke gevallen die iets zeggen over Karel. Zijn denkkraacht vooral. Zijn ernst, maar met een scherp oog voor het absurde. Zijn onverschrokkenheid om de waarheid te verdedigen tegen heug en meug, tegen frame en spin. Zijn buitengewone gevoeligheid voor het verdriet dat oorlog en onderdrukking aanrichten. Dat bleef wat onzichtbaar omdat hij een analyticus was, maar hij was een gevoelsmens. Karel, een onderzoeker die door dat gevoel immer bereid was tot het bedrijven van praktische vredespolitiek. Zijn fascinatie voor technologie en voor militaire en politieke strategie. Zijn opvatting dat de individuele militair nooit zomaar verantwoordelijk is voor zijn gedrag, maar dat dat vooral de politieke leiding is die militaire politiek bedrijft of achter een grote buitenlandse mogendheid aanloopt. Zijn inzicht dat machtspolitiek en oorlogsvoorbereiding nooit ver van elkaar af staan en vooral dat deze voorbereidingen geheim worden gehouden, ondanks de naam van democratie en openheid. Karel was er

Meer weten over leven en werk van Karel Koster:

- www.groene.nl/artikel/karel-koster-18-oktober-1951-18-juni-2015
- www.vredesmagazine.nl/tijdschrift/VredesMagazine2015-3.pdf
- Karel Koster, *Nucleaire ontwapening. Nog steeds bittere noodzaak*, Nederlandse Vereniging voor Medische Polemologie (NVMP), 2006.

van overtuigd dat als je héél goed oplet en de concrete tekenen leest van het oorlogsbeest, de feiten en de geschiedenis waar die feiten op rusten, je dan kunt zien wat er gaat gebeuren en dan zelfs soms ook kunt ingrijpen in die gebeurtenissen. Dat laatste doe je door met de mensen samen te werken die net zo ongelukkig over die koers zijn als Karel zelf was. Waar ze ook zitten, tot diep in het militaire apparaat aan toe.

Het zijn ervaringen en lessen die buitengewoon goed van toepassing zijn tot op de dag van vandaag. Nucleaire ontwapening – het blijft een bittere noodzaak. Net als een actieve en radicale vredespolitiek. Met dank, Karel, en wat mij betreft werken we verder in jouw geest.

Tekst: Jasper van Dijk en Ineke Palm

De Volkskrant van 20 juni, met de overlijdensadvertentie van Karel, opent met de kop *Nieuwe Wapenwedloop*. Het artikel verwijst naar de Koude Oorlog en bevat een overzicht van het aantal kernwapens in handen van de VS en van Rusland. Karel zou dit artikel gespeld hebben, het was zijn specialiteit.

Al in 1994 adviseerde Karel de SP-fractie. Toen haalde Harry van Bommel hem naar de Kamer vanwege zijn achtergrond bij het Anti-Militaristies Onderzoeks Kollektief (AMOK) om met ons te praten over de gewijzigde verhoudingen na de val van de Muur.

Vredespolitiek stond centraal in het leven van Karel. Hij las alle artikelen over defensie, geopolitiek en militaire missies. En dat niet alleen, hij mailde ze ook. Tot diep in de nacht kregen wij mails van artikelen uit buitenlandse kranten. "Relevante passages in rood", stond erbij.

Als beginnend woordvoerder kon ik niet beter wensen. Karel maakte mij wegwijs in de wereld van defensie. Zijn

teksten stonden vol met verwijzingen naar historische gebeurtenissen en citaten van grootheden.

Karel genoot van de werkbezoeken aan de krijgsmacht. We zagen oefeningen van de landmacht en bezochten het Cyber Security Center. In februari vlogen we per helikopter naar de Special Forces. In Duitsland gingen we naar de integratie van de luchtmobiele brigade. Met Harry bezocht Karel de marine en voer hij mee met een onderzeeër. Veel indruk maakte het bezoek dat wij in het kerstreces maakten aan het nieuwe Militair Museum in Soesterberg. Met gepaste trots toonde hij de affiches van de vredesbeweging waarin hij zo actief was.

Ook voor het Wetenschappelijk Bureau hield Karel zich bezig met de complexe vraagstukken rond Defensie en Buitenlandse Zaken. Hij was de motor achter de debatten van het Wetenschappelijk Bureau in ons partijkantoor De Moed. Hij vond dat de SP de vensters moest openen en deskundigen met een ander geluid moest uitnodigen. Hoe gelijk hij daarin had, bleek uit ons debat in De Moed over het TTIP-verdrag.

Karel was een bevlogen mens met een groot gevoel voor rechtvaardigheid en idealisme. Ineke herinnert zich de dichtregels van Oliver Goldsmith uit de 18e eeuw, die hij aanhaalde toen het ging om de publieke zaak: *'Wee het land, waar haast het zijn bepaalt. Waar rijkdom groeit, maar de mens verskraalt.'* Karel werd een goede vriend. Met Jip, Sara en Ineke gingen we nogal eens samen eten, als het mooi weer was op een terras. Urenlang spraken we over internationale politiek. We hebben veel geleerd van zijn immense kennis en analyses.

Hij had ook een uitgesproken mening. Over het gevaar van de opkomst van extreemrechts in Europa, over het kruisvat Midden-Oosten en over de opstelling jegens Rusland. Onvermoeibaar wees hij op de belangen van de tegenpartij, voor het gevaar van ondoordacht spierballenvertoon en voor het risico van een nieuwe wapenwedloop. Hij was kritisch, ook naar ons. We moesten doorgronden wat we bestrijden.

Vorig jaar hoorde Karel dat het einde oefening was. Terwijl hij nog zoveel wilde doen. Hij had geen tijd om dood

te gaan. Ik vertelde Karel hoe moeilijk ik dit vond. Ach, zei hij met zijn kenmerkende glimlach. *He not busy being born is busy dying*. Dat zegt veel over Karel. Niet sentimenteel, niet ijdel, maar veeleer bezig met het grote verhaal. Harry van Bommel vroeg in december 2014 aan Karel: 'Wat vind je zelf je grootste verdienste?' Ik parafraseer zijn antwoord.

'Het gaat om het interpreteren van de nucleaire logica voor de vredesbeweging. Daar bedoel ik mee, hoe de militairen en strategen denken. Hoe ze vinden dat kernwapens moeten werken, hoe goed ze dat vinden. En dat proberen om te draaien tot argument tegen nucleaire logica. Maar ik heb de indruk dat er aan het einde van de rit toch een confrontatie komt. Men lijkt haast verlekkerd over een komende confrontatie, en dan bedoel ik met de Russen, alsof dat niet het meest rampzalige is dat er kan gebeuren.

Je hebt altijd het probleem van de confrontatie met mensenrechten en daar moeten compromissen in gesloten worden, want als je de mensenrechten centraal stelt, ten koste van alles, dan kan het ook ten koste zijn van de vrede en dan zou ik zeggen: Berg je! Zoals de krijgsher Sun-tzu al stelde: je moet je tegenstander een kleine uitweg laten, anders zal ie zich doodvechten.'

Karel is gestorven zoals hij heeft geleefd. Tot het eind alles volgend en bevlogen over de wereld en over zijn archief. En ook over religie, zijn liefde voor de bergen en zijn afscheid. Het was mooi hoe oude en nieuwe vrienden rond zijn bed samenkwamen en Karel hielpen. Met dank aan zijn zus Saskia, dank voor alle liefde en steun die ze onze vriend tot op het laatst heeft gegeven. En dat ze ons deze ruimte gaf.

De dood van Karel is een groot gemis voor de vredesbeweging. Natuurlijk gaan we door. Karel had gelijk: er is hoop zolang wij durven nadenken. Het is wel jammer dat we niet meer je kamer kunnen binnenlopen voor goede raad, een scherpe observatie of gewoon voor een glimlach. Vaarwel kameraad, we gaan je missen.

ACTIVISTE ROOSJE

Tekst: Sandra Beckerman

Meer dan een eeuw geleden richtte Roosje Vos de eerste vakbond voor vrouwen in Nederland op. Hoewel haar naam bij weinig mensen een belletje zal doen rinkelen, was zij een belangrijke voorvechter voor meer rechten voor vrouwen en arbeiders. Ook voor huidige activisten kan zij als inspiratiebron dienen.

'Moeten vrouwen die niet trouwen de hongerdood sterven? Is het geen schandaal dat vrouwen zo weinig verdienen dat ze afhankelijk zijn van familie of echtgenoot?!

Dit waren de woorden waarmee Roosje Vos in 1897 de eerste vakbond voor vrouwen oprichtte. Allen Een, een bond voor naaisters. Naaisters werkten thuis, in een atelier of in een fabriek, lange dagen voor een hongerloon. Voor het oprichten van die vakbond was veel moed nodig. Roosje werd meerdere malen ontslagen vanwege haar activisme. De meeste vrouwelijke activisten uit die tijd kwamen uit de meer gegoede milieus, maar Roosje en haar medevakbondsleden waren afkomstig uit de arbeidersklasse. Dat leverde wel eens praktische problemen op. Zo waren de meeste naaisters slechts kort naar school geweest en konden ze niet goed schrijven. Roosje Vos bracht zelf een groot deel van haar jeugd door in een weeshuis voor Joodse meisjes in Amsterdam, waar zij het vak van naaister leerde. Na de oprichting van de vakbond ging ze op schrijfles, zodat ze voor de vakbond geschreven propaganda kon verspreiden.

GRUWELTAFEL

Roosje Vos bedacht ludieke acties om de zeer slechte arbeidsvoorwaarden van de vrouwelijke arbeiders zichtbaar te maken. Zo bedacht ze de gruweltafel, waarop per artikel was aangegeven hoe weinig de naaisters ermee verdienden. Op de tafel lagen onder andere handdoeken die genaaid werden voor het leger, in opdracht van de staat. Per 100 handdoeken

Foto: Wikipedia.org ©

Roosje Vos

betaalde de staat 14 oude centen. Als het vrouwen lukte het enorme aantal van 200 handdoeken per dag te maken, verdienden ze dus nog maar 28 centen per dag. In een opiniestuk dat ze schreef onder het pseudoniem Ergé, noemde Roosje Vos deze lonen en de staat moorddadig.

COÖPERATIE

Doordat Roosje Vos en haar medestrijdsters door hun activisme meermaals hun werk verloren, besloten ze een coöperatie op te richten. Ook omdat steeds meer mensen producten wilden kopen waarvoor arbeiders niet werden uitgebuit. De naaisters van de coöperatie werkten 'maar 8 uur per dag in een schone, goede werkplaats', zo schreef Roosje Vos in een ingezonden stuk in Nieuwsblad van het Noorden (5 juni 1904). In Amsterdam was het gemiddelde loon van naaisters slechts drie gulden vijftig, terwijl de vrouwen van de coöperatie het dubbele verdienden. Het lukte deze vrouwen zodoende echt zelfstandig te zijn. Na drie jaar liepen de zaken zo goed dat alle vrouwen twee weken betaald op vakantie konden. Het atelier van de naaisters was tevens kantoor voor hun vakbond. Ook de kleding die werd gemaakt was een activistisch statement. Met goed zittende reformkleding werd geprotesteerd tegen de ongezond strak zittende korsetten.

VROUWENKIESRECHT

Roosje Vos was ook politiek actief, ze was eerst lid van de SDAP en ging vervolgens mee met de radicalere afsplitsing, Sociaal-Democratische Partij (SDP), die later opging in de Communistische Partij Nederland (CPN). Door het hele land sprak ze op demonstraties voor het kiesrecht voor vrouwen en arbeiders. In 1907 kwam Roosje Vos hierdoor op een SDAP-partijcongres tegenover Pieter Jelles Troelstra te staan, die vrouwen nog niet rijp vond voor het kiesrecht. Toen het vrouwenkiesrecht werd ingevoerd, was Roosje Vos in 1919 het eerste vrouwelijke Statenlid dat het woord voerde in de Provinciale Staten van Groningen – waar ze naartoe verhuisd was voor de liefde. In haar maiden-speech pleitte zij ervoor dat de salarissen van de ambtenaren, in het bijzonder de lagere ambtenaren en werklieden, zouden worden verhoogd tot minimaal 30 gulden per week. Ook vond zij dat de verschillen tussen de hoogste en de laagste salarissen niet mochten toenemen.

GELIJKENISSEN MET NU

Inspirerend aan het verhaal van Roosje Vos is dat zij ondanks de beroerde omstandigheden waarin zij leefde, de moed had om de strijd voor een beter leven aan te gaan en daarin succes boekte. Ook voor huidige activisten kan zij als inspiratiebron dienen. Zo toont haar actie met de gruweltafel overeenkomsten met de ludieke acties van de jongeren die nu als Young and United strijden tegen half loon en lijken haar acties tegen grote verschillen in beloning op de acties die nu worden gevoerd in het kader van de SP-campagne Er is genoeg voor iedereen.